

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ จะเสนอตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม
2. โครงการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนคอนโทรลงานพิทยาคม
3. จิตวิเคราะห์แบบพุทธ
4. ทฤษฎีอิทธิพลทางสังคมและทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม
5. ทฤษฎีพัฒนาการ การรู้การคิดของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเป็ยเจต์ และโคลเบอร์ก
6. คุณลักษณะทางจริยธรรม
7. แนวคิดวิธีปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)
8. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม
9. จิตลักษณะ ความเชื่ออำนาจในตนกับสังคมไทย
10. วิทิสาสมาธิ
11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 11.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 11.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม

คำว่าคุณธรรมและจริยธรรม เป็นคำที่มีผู้นำมาใช้ควบคู่กันอยู่เสมอๆ แม้คำสองคำนี้จะให้ความรู้ที่คล้ายกันกับความหมายเหมือนกัน แต่ก็มีบางสิ่งที่จำแนกให้เห็นถึงความแตกต่างได้อย่างชัดเจน นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่าคุณธรรมและจริยธรรมแตกต่างกันไป ดังนี้

1. จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายดังนี้ “คุณธรรม” หมายถึง สภาพคุณงามความดี “จริยธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม
2. กรมสามัญศึกษา (2535 : 45) ให้ความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึง สิ่งที่สังคมมนุษย์เห็นว่าถูกต้องดีงาม เป็นความดีที่สะสมอยู่ในใจของมนุษย์

3. ยนต์ ชุ่มจิต (2534 : 207) ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติที่เป็น ความดี ความถูกต้อง ซึ่งอยู่ภายในจิตใจของบุคคล ซึ่งพร้อมที่จะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ อัน เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น หรือทั้งตนเองและผู้อื่น

4. พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ. 2527 : 90) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติฝ่ายดีโดยส่วนเดียว เป็นที่ตั้งหรือประ โยชน์แก่สันติภาพหรือสันติ สุข จึงเป็นที่ต้องการของมนุษย์ คุณธรรม เป็นสิ่งที่ต้องอบรม โดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดขึ้นอย่าง เหมาะสมกับที่เราต้องการ

5. พันธ์ หันนาคินทร์ (2526 : 90) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึง ความดีงาม ซึ่งเป็นผลมาจากการประพฤติตามจริยธรรมหรือค่านิยม

6. กรมสามัญศึกษา (2535 : 45) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง การกระทำทั้งกาย วาจา และใจ ในสิ่งที่ดีงามและเหมาะสม เพื่อให้เกิดความร่มเย็นในสังคม

7. วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก (2533 : บทนำ) ให้ความหมายของ จริยธรรม ว่า หมายถึง หลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติเป็นหลัก สำหรับให้บุคคลยึดถือใน การปฏิบัติงาน

8. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต. 2543 : 4-6) กล่าวว่า จริยธรรม ในความหมาย ที่แท้ คือการดำเนินชีวิตทั้งระบบ จริยธรรมในทางตะวันตกเป็นแค่ Morality คือแค่ศีลเท่านั้น แต่ ในความหมายทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” หรือ “จริยธรรม” ได้แก่ มรรค มีศีล สมาธิ ปัญญา

สรุปได้ว่า คุณธรรมและจริยธรรมในขอบเขตงานวิจัยนี้ มีความเกี่ยวข้องกันคือ คุณธรรม เป็นคุณลักษณะดีงามถูกต้องเหมาะสม ที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล ส่วนจริยธรรมนั้น เป็นการประพฤติปฏิบัติด้วย กาย วาจา ใจ ตามหลักไตรสิกขา และถือเป็นการดำเนินชีวิตทั้ง ระบบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สอดคล้องกับหลักการศึกษามุ่งการพัฒนาคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง

2. โครงการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนดอนไทรงามพิทยาคม

ชื่อโครงการ การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนดอนไทรงามพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ปี 2544

หลักการและเหตุผล

จากการสำรวจและรายงานสภาพการเกี่ยวข้องกับยาเสพติดของโรงเรียน มัธยมศึกษาต่อกรมสามัญศึกษาในขณะนั้น เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2544 ปรากฏว่า โรงเรียนดอน

โครงการพิทยาคม เป็น 1 ใน 4 โรงเรียน จากทั้งหมด 68 โรงเรียน ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีปัญหาเรื่องยาเสพติดอยู่ในระดับมาก (มีนักเรียนเสพยาเกิน 2 % และมีนักเรียนค้ายา) ตามเกณฑ์ของกรมสามัญศึกษา และกรม ฯ ได้อนุมัติงบประมาณส่วนหนึ่งมาให้โรงเรียน เพื่อให้อำนาจโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาคาติดยาและสารเสพติด ดังนั้น โรงเรียนจึงได้เชิญกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมประชุมปรึกษาหาแนวทางดำเนินการแก้ไขปัญหายาของโรงเรียน ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปัญหา ยาเสพติด ทะเลาะวิวาท ชู้สาว การพนัน ลักขโมย นักเรียนออกจากโรงเรียนกลางคัน เทียบกลางคืน ขาดเรียน หนีเรียน ไม่เอาใจใส่ต่อการเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำโดยภาพรวม พ่อแม่ผู้ปกครอง ไม่นิยมให้ลูกเรียนต่อชั้น ม. ปลาย เมื่อจบ ม. ต้นแล้วก็จะให้ลูกไปทำงานในโรงงาน ส่งเงินมาเลี้ยงพ่อแม่ ปัญหาการหย่าร้างของผู้ปกครองสูง (30 % ของนักเรียนทั้งหมด) จากการอภิปรายอย่างกว้างขวางของที่ประชุมในที่สุดก็สรุปได้ว่า จะต้องร่วมมือร่วมใจกันทุกฝ่าย เรียกว่าใช้พลังแผ่นดินร่วมกันแก้ไขที่หัวใจของเด็ก นั่นคือให้เด็กสามารถคิด ได้ คิดถูก คิดดี รู้ดี รู้ชั่ว รู้สิ่งที่ควรไม่ควร ในสภาพนักเรียนรู้บุญ รู้บาป เพราะจริง ๆ แล้ว ไม่มีใครจะเปลี่ยนแปลงชีวิตของใครได้ นอกจากตัวของเขาเอง การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ นักเรียน จึงเป็นสิ่งที่ทางโรงเรียนได้รับมอบหมายจากที่ประชุมให้ดำเนินการอย่างเร่งด่วน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน
2. เพื่อแก้ปัญหายาเสพติดให้หมดไปจากโรงเรียนภายใน 6 เดือน
3. เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันการพึ่งยา และเฝ้าระวังยาเสพติดมิให้แพร่สู่ นักเรียนปกติ
4. เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม
5. เพื่อสร้างสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างบ้านกับโรงเรียน
6. เพื่อให้ นักเรียนทั้งหมด เป็นนักเรียนสีขาว อยู่ในห้องเรียนสีขาว อยู่ใน

นักเรียน
โรงเรียนสีขาว อยู่ในชุมชนสีขาว

7. เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น โดยภาพรวม ให้ นักเรียนมี โอกาสศึกษาต่อสูงขึ้นและมีจำนวนมากขึ้น

8. เพื่อหาวิธีปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมที่บูรณาการเข้ากับวิถีชีวิตอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

เป้าหมาย

1. เป้าหมายเชิงปริมาณ

- 1.1 นักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่เสพ ที่ค้า ได้รับการแก้ไข (วันที่เพื่อนรักกลับคืน)
- 1.2 นักเรียนกลุ่มปกติได้รับการเฝ้าระวัง
- 1.3 นักเรียนทุกคนมีภูมิคุ้มกันสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย โดยการได้รับการปลูกฝัง

คุณธรรมและจริยธรรม

1.4 นักเรียนทุกคนได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและทั่วถึงจากการออกเยี่ยมบ้าน โดยครูที่ปรึกษา

2. เป้าหมายเชิงคุณภาพ

นักเรียนทุกคนมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักในแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด มีคุณธรรมและจริยธรรมนำพาวิถีชีวิต

ผู้เกี่ยวข้อง

1. ครู โรงเรียนดอนไทรงามพิทยาคม
2. นักเรียน
3. พ่อแม่ผู้ปกครอง
4. กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
5. องค์การบริหารส่วนตำบลโพนงาม และ โคกสมบูรณ์
6. กลุ่มพลังและองค์กรเอกชนทุกหมู่เหล่าทั้ง 2 ตำบล
7. วัดทุกวัดทั้ง 2 ตำบล

ระยะเวลา

1. ขจัดสิ้นยาเสพติดภายใน 6 เดือน คือ ระหว่างเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม 2544
2. การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมดำเนินต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต

สถานที่

โรงเรียนดอนไทรงามพิทยาคม ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้รับผิดชอบโครงการ

1. โรงเรียนดอนไทรงามพิทยาคม
2. ฝ่ายปกครอง โรงเรียนดอนไทรงามพิทยาคม เลขานุการโครงการ
3. ฝ่ายวิชาการ โรงเรียนดอนไทรงามพิทยาคม ผู้ช่วยเลขานุการโครงการ
4. ฝ่ายบริการ โรงเรียนดอนไทรงามพิทยาคม ผู้ช่วยเลขานุการโครงการ

5. ฝ่ายธุรการ โรงเรียนคอนโทรลงานพิทยาคม ผู้ช่วยเลขานุการ โครงการ
งบประมาณ
เงินอุดหนุน 20,000 บาท
แผนปฏิบัติการ

ตารางที่ 1 แผนปฏิบัติการ โครงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนคอนโทรลงานพิทยาคม

ขั้นตอนการปฏิบัติงาน	เหตุผล	ระยะเวลา	งบประมาณ	ผู้รับผิดชอบ
1. เตรียมเอกสาร	เพื่อศึกษาเนื้อหาและ กิจกรรม	พ.ค. 44	-	คณะ เลขานุการ
2. ประชุมสัมมนาเชิง ปฏิบัติการกับคณะ ครู	เพื่อสร้างความเข้าใจ ร่วมกัน ตั้งเป้าหมาย อย่างเดียวกันและ กำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยกัน	มิ.ย. 44	2,000	ครู ทุกคน
3. ประสานงาน	เพื่อให้ทุกฝ่าย มีส่วนร่วมและทุกคนมี ความสำคัญ ร่วมเป็น พลังแผ่นดิน	มิ.ย. 44	-	คณะ เลขานุการ
4. จัดกิจกรรม	เพื่อดำเนินตามกิจกรรม ที่วางไว้	มิ.ย. 44 - ตลอดปี	18,000	ครู ทุกคน
5. นิเทศติดตาม	ประเมินเป็นระยะทุก กิจกรรม	ตลอดปี	-	คณะ เลขานุการ

หลักสูตร/เนื้อหาสาระ/กิจกรรม

- คัดกรองนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มต้องการความช่วยเหลือ ด้วยระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (การเยี่ยมบ้านนักเรียน)
- การรณรงค์เอาชนะยาเสพติดด้วยพลังแผ่นดิน (พิธีสัตยาบันไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด)
- การสวดมนต์และอบรมจริยธรรมวันศุกร์

4. การอ่านวันละ 20 นาที “หยุดทุกงานอ่านทุกคน” ให้ครูทุกคนจัดทำเอกสารมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย ให้นักเรียนอ่านและหมุนเวียนไปทุกห้อง

5. การนั่งสมาธิและเดินจงกรม (ตามหลักสูตรของสถาบันพลังจิตตานุภาพ วัดธรรมมงคล กรุงเทพมหานคร)

6. การประกวดมารยาทไทย

7. โครงการยิ้ม-ไหว้ทักทายกัน (ครู เวิร์ประจำวันต้อนรับนักเรียนตอนเช้าที่ประตูโรงเรียน)

8. โครงการพัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติในวันแม่และวันพ่อแห่งชาติ (ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม)

9. กิจกรรมส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น

10. กิจกรรม 5 ส.

11. กิจกรรมส่งเสริมไอที (การเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน)

12. กิจกรรมกีฬาและนันทนาการ

13. กิจกรรมตามนโยบายของกรมสามัญศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ และของรัฐ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. แก้ปัญหายาเสพติดได้ 100 %

2. นำหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน

3. นักเรียนมีการพัฒนา การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้น มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงขึ้น

4. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นโดยภาพรวม

5. โรงเรียนมีการประกันคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนสูงขึ้น

6. ทุกฝ่ายมีความพอใจในผลของโครงการ “การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนคอนโทรลพิทยาคม”

3. จิตวิเคราะห์แบบพุทธ

พุทธทาสภิกขุ (2527 : 1-4) ท่านได้เขียนบทความขนาดยาวในการพิจารณาทางฝ่ายจิต เพื่อค้นหาเหตุแห่งการประกอบกุศลกรรม และอกุศลกรรมทุกชนิด ท่านเชื่อว่ามันเกิดจากสัญชาตญาณขั้นต้นต่อที่เป็นความยึดถือว่า ตัวมี ตัวเป็น (ซึ่งต่อมาในผลงานช่วงหลัง ๆ ท่านจะใช้ว่า ตัวกู ของกู ให้มันชัดเจนสะใจแทน คำว่า ตัวมี ตัวเป็น) สัญชาตญาณขั้นต้นต่อ (Instinct) ซึ่งเป็นมูลเหตุแห่งการกระทำทุก ๆ อย่างเรียกว่า “อัสมีมานะ” และก็เป็นสิ่งเดียวกับคำว่า “อหังการ” (ศัพท์ทางศาสนา หมายถึง การทำความยึดถือว่ามีตัวตน) มิได้หมายอย่างภาษาพุทธธรรมดา ซึ่งหมายถึงความจองหอง ซึ่งในบทความนี้ท่านเรียกมันว่า “ปมเชื่อง” หรือ Superiority ดังนั้นสัญชาตญาณขั้นต้นต่อ หรือสัญชาตญาณแม่บทแห่งสัญชาตญาณอื่น ๆ ทั้งหมดก็คือ “อัสมีมานะ” ก็คือ “อหังการ” ก็คือ “ปมเชื่อง” ก็คือ “Superiority” ก็คือ “ความมีตัวและความเด่นของความเป็นตัว” เช่น เด็กเอาศิระชะไป โคนเสาเจ็บเอง ก็โกรธเสา แต่เมื่อมีใครไปตีเสาให้แทน จึงหายร้องไห้ นี่เป็นสัญชาตญาณแห่งการมีตัวตน

เอกวิทย์ ฒ กลาง (2541 : 67) กล่าวถึงความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ว่า ไม่มีใครยอมใคร 100 % แต่จะยอม 90 % อีก 10 % เก็บไว้ กฎธรรมชาติมีต้นไม้ทุกต้นต้องการความชุ่มชื้น ต้องการน้ำ ต้องการแสงอาทิตย์ ไม่มีต้นไม้ไหนที่ต้องการอยู่ใต้ต้นไม้ร่วมเงาของต้นไม้ต้นหนึ่ง ต้นไม้ทุกต้นจะต้องเอียงออกมารับแสงตะวันเป็นธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ก็เหมือนกัน ต้องการรับอิสระ เสรีภาพ (อรสม สุทธิสาคร. 2543 : 29-36) ได้ทำการวิจัยเชิงสารคดี โดยการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ซึ่งเหตุการณ์ได้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2539 ที่หมู่บ้านปอแดง ตำบลนาดี อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ เด็กชายอายุ 14 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้น ม.2 ได้มาเด็กหญิงอายุ 13 ปี ซึ่งอยู่บ้านใกล้กันเพียงข้ามถนนคนละฝั่งเท่านั้น ตัวเด็กชายเองก็ได้รับความรักใคร่เมตตาปราณีจากพ่อแม่ของเด็กหญิง (ผู้ตาย) เคยให้มาช่วยงานหล่อเสาปูนชาย เคยให้เงินให้เสื้อผ้า เพราะครอบครัวของเด็กชาย (ผู้ฆ่า) ยากจน แต่เด็กหญิงไม่ชอบหน้าเด็กชาย ชอบคิดว่าถูกเหยียดหยาม ไล่ให้หนีไปไม่อยากให้มาที่บ้านตน จึงทำให้เด็กชายอับอาย เก็บกด จนเมื่อในวันเกิดเหตุ พ่อแม่ของเด็กหญิงไม่อยู่ตั้งแต่เช้ามีคเพื่อไปเก็บเห็ดที่โรงเห็ดปลูกไว้นอกหมู่บ้าน ซึ่งเด็กชายรู้ดี จึงแอบพกมีดปลายแหลมขึ้นไปเกาะประตู ต่อว่าเด็กหญิงให้เลิกคิดว่าเขาเสียที แต่เด็กหญิงก็บอกว่าไม่เลิกแล้วใช้เท้าถีบหน้าท้องเด็กชายจนล้มลงกับพื้น (ตามคำให้สัมภาษณ์ของเด็กชาย) เด็กชายโมโหลุกขึ้นชกหน้าเด็กหญิงจนล้มลงนอน เด็กหญิงร้องเรียกให้คนช่วย เด็กชายจึงบีบคอเด็กหญิงไม่ให้ร้องจนเด็กหญิงนิ่งไป เด็กชายลุกไปหยิบมีดแหลมที่เตรียมมาซึ่งวางไว้ที่หน้าห้องมาฆ่า แต่เด็กหญิงคลานลุกขึ้น

เตรียมจะวิ่งหนี เด็กชายกลัวความผิดจึงแทงเด็กหญิง รวม 20 แผล จนถึงแก่ความตายอย่างอนาถ ศาลจังหวัดกาฬสินธุ์ พิพากษาคดีเด็กชายแก้ว ช้อหาความผิดต่อชีวิตให้จำคุก 25 ปี จำเลยให้การสารภาพ ลดโทษให้กึ่งหนึ่ง คงจำคุก 12 ปี 6 เดือน เด็กชายผู้มาให้สัมภาษณ์ว่า เขามิได้นำมาเด็กหญิงเลย แค่ออกให้เด็กหญิงไปให้พ้นๆ เขา แข่งให้เด็กหญิงกลายเป็นหมาที่พอแล้ว ที่แทงเด็กหญิงหลายแผลเพราะเขาร้องตอนแทง ไม่รู้ตัว ถ้าย้อนเวลากลับได้เขาจะไม่ทำอย่างเก่าอีก

ท่านพุทธทาสภิกขุ ยังได้กล่าวถึง “ความอาย” และ “การแก้แค้น” ด้วยซึ่งเป็นอาการอย่างหนึ่งของการถูกลบ “ปมเชื่อง” ส่วนในด้านตรงกันข้ามคือ การบรรเทา “ปมเชื่อง” ลงไปจนถึงกับนำออกมาจากสันดานจนหมดสิ้น ไม่มีสัญชาตญาณในการยึดถือปมเชื่องเหลืออยู่ ย่อมนำไปสู่สถานดินนแท้จริง

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538 : 53) ได้กล่าวไว้ในหนังสือทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะธรรมว่า เด็ก ๆ ที่ยังขาดความรู้ขาดความเป็นตัวของตัวเอง การกระทำจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ ส่วนผู้ใหญ่ที่จิตใจสมบูรณ์ เช่น พระอรหันต์ การกระทำจะขึ้นอยู่กับจิตใจมากกว่าสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ไม่ว่าจะอยู่ในที่ลับที่แจ้ง ท่านจะมีการกระทำที่คำนึงอยู่เสมอ จากเด็กเกร็งถึงพระอรหันต์จึงเป็นระยะทางที่ห่างไกลในการพัฒนา จริยธรรม

พระราชธรรมเจดีย์จารย์ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร เจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล สุขุมวิท กรุงเทพฯ) ได้เรียกสัญชาตญาณต้นตอนี้ว่า “อุปาทาน” ดังได้แสดงธรรมะ (พระราชธรรมเจดีย์จารย์. ม.ป.ป. : เทปคาสเซต ม้วนที่ 20) ไว้ดังนี้

“อุปาทาน” คือ ความยึดมั่นถือมั่นยึดสิ่งที่เป็นของเราบ้าง เป็นของคนอื่นบ้าง ยึดวัตถุบ้าง ยึดตัวบุคคลบ้าง ยึดวัตถุ คือ บ้านเรือน เลหสถาน เงินทอง ข้าวของ ทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ โลก ดันไม้ ทุกสิ่ง ทุกอย่างที่มีอยู่ เรียกว่า วัตถุ ส่วนยึดตัวบุคคล ก็คือผู้นี้หญิง ผู้นี้ชาย เพื่อนเรา คนนั้นรู้จัก...อย่างนี้เรียกว่า “อุปาทาน”

เพราะฉะนั้นพระคุณเจ้าสรุปว่า ตัวอุปาทานนั้นเป็นตัวการที่เรามีมาแล้วตั้งแต่เกิด จนถึงปัจจุบัน เราได้ถูกขนานนามว่า เป็นหญิง เป็นชาย ชื่อว่าอย่างนั้นอย่างนี้ นั่นแหละอุปาทาน และตัวอุปาทานนั้นแหละเป็นตัวก่อกรรม เป็นตัวก่อให้เกิดความฟุ้งซ่าน

การที่ผู้วิจัยได้หยิบยกเอาเรื่อง “ปมเชื่อง” = “อัสมีมานะ” = “อุปาทาน” = “ความยึดมั่นถือมั่น” = “ความมีตัวตนของตน” อันเป็นสัญชาตญาณขั้นต้นตอ สัญชาตญาณแม่บทแห่งสัญชาตญาณทั้งหลายมากกล่าว ก็เพื่อจะชี้ให้เห็นถึงพฤติกรรมของคนและสัตว์ทั้งหลายนั้นล้วนมีสาเหตุมาจากสัญชาตญาณต้นตอ ที่เรียกว่า “ปมเชื่อง” นี้เอง การแก้ไข ปรับปรุง ส่งเสริม

ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน จึงจำเป็นจะต้องเข้าใจพฤติกรรมอันเกิดจากสัญชาตญาณนี้เป็นเบื้องต้น พยายามสร้างโอกาสให้เขามี “ปมแข็ง” บ้างไม่ทางใดก็ทางหนึ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น เด็กเรียนไม่เก่ง ก็อาจจะส่งเสริมให้เขาได้แสดงออก ด้านดนตรี กีฬา ศิลปะ งานฝึกฝีมือ ทักษะบางอย่างที่เขาชอบ เช่น พุดแก่ง ขยันทำงาน ประชาสัมพันธ์ดี เสียสละ ช่วยเหลือคนอื่น ซื่อสัตย์ กตัญญู ฯลฯ เพื่อให้เขามีความภูมิใจว่าเขามีคุณค่า มีศักดิ์ศรี

4. ทฤษฎีอิทธิพลทางสังคม และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

การที่ผู้วิจัยเอาทั้ง 2 ทฤษฎีมารวมกันไว้ในเรื่องเดียวกันก็เพราะว่าทั้ง 2 ทฤษฎีมีลักษณะร่วมกันคือ การให้ความสำคัญต่อสังคมว่ามีผลทั้งทางตรงและหรือทางอ้อมต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล แต่มีความแตกต่างในการอธิบายวิธีการก่อให้เกิดจริยธรรมในบุคคล (กรมศาสนา, 2541 : 66-68) ได้กล่าวถึงทฤษฎีทั้งสองดังนี้

ทฤษฎีอิทธิพลทางสังคม ได้รวมเอาทฤษฎีย่อย ๆ ไว้ถึง 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis Theory) นำโดยซิกมันด์ฟรอยด์ (Sigmund Freud) มีหลักการและแนวคิดในการพัฒนาไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา ดังนี้

หลักการ

มนุษย์เป็นทาสแห่งความต้องการของตน ประสบการณ์วัยเด็ก มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการแสดงออก บุคลิกภาพประกอบด้วยการทำงานของ 3 ระบบ คือ

1. ระบบ Id - แสวงหาความพึงพอใจ
2. ระบบ Ego - ระบบแห่งความเป็นจริงในเชิงปฏิบัติ
3. ระบบ Super Ego - ระบบมโนธรรม (ในที่นี้มโนธรรม คือ สิ่งที่เกิด

จากการอบรมสั่งสอน) นีออน ฟินประดิษฐ์ (2542 : 35-36) ได้อธิบายโครงสร้างของบุคลิกภาพ 3 ส่วน ของฟรอยด์ว่า อิด (Id) มีความหมายตรงกับคำว่า “ตัณหา” อีโก้ (Ego) ตรงกับคำว่า “อัตตา” และซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) ตรงกับคำว่า “ศรัทธา” เป็นองค์ประกอบที่ควบคุมอีโก้หรืออัตตา ให้เลือกแสดงพฤติกรรมที่ตอบสนองความต้องการของอิด หรือตัณหาไปในทางที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับของสังคม

แนวคิดในการพัฒนาไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์มีแนวคิดที่ว่า บุคคลใกล้ชิดที่สำคัญของเด็ก เช่น พ่อแม่ หรือครู จะต้องปลูกฝังมโนธรรมให้แก่เด็กตั้งแต่ยังเขาวัย เพื่อจะได้เติบโตเป็นบุคคลที่มีจริยธรรมและมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

2. ทฤษฎีฟรอยด์ยุคใหม่ (Neo Freudian Theory) โดยอีริกสัน (Erikson) มีหลักการและแนวคิดดังนี้

หลักการ

เด็ก คือบุคคลที่มีความดี ความเลว คิดมาแต่กำเนิด แต่มีศักยภาพที่จะแสดงออกในความดีหรือเลว ขึ้นกับสังคมที่แวดล้อม เช่น ครอบครัว วัฒนธรรมประเพณี เด็กจะพัฒนาจากความไม่มีเอกลักษณ์ของตนเองไปสู่การมีเอกลักษณ์ของตนเอง

แนวคิดในการพัฒนาไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา

ผู้ใกล้ชิดเด็ก และสิ่งแวดล้อม ควรสร้างเอกลักษณ์ที่ดีงามให้แก่เด็ก

3. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theory) โดยโรเจอร์ (Carl Rogers) มีหลักการและแนวคิดดังนี้

หลักการ

มนุษย์มีค่า มีศักดิ์ศรี (dignity) มีความฉลาด เป็นตัวของตัวเอง ความรู้สึกนึกคิดต่อตนเอง (self concept) เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูและปฏิกริยาที่ผู้อื่นมีต่อตนเอง ความรู้สึกนึกคิดต่อตนเอง มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของตนเอง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

แนวคิดในการพัฒนาไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา

ผู้ใกล้ชิด จะต้องเห็นคุณค่าของเด็ก และตระหนักใน "เอกลักษณ์บุคคล" ของเด็ก บุคคลที่ใกล้ชิด เช่น พ่อแม่ ครูจะต้องให้ความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของเด็ก และช่วยให้เด็กได้เข้าใจตนเอง และยอมรับตนเองอย่างถ่องแท้ ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในที่สุด ลักษณะของคนที่สังคมต้องการตามปรัชญาของโรเจอร์ (Carl Rogers) คนดี คือ คนที่สามารถทำอะไรได้เต็มประสิทธิภาพที่ตนมีอยู่ ได้มีงานวิจัยของไทยอยู่หลายเรื่องที่น่าสนใจสนับสนุนทฤษฎีอิทธิพลทางสังคมนี้ เช่น งานวิจัยของงามตา วณิชานนท์ (2536) วรรณะ บรรจง (2537) โกศล มีคุณ และณรงค์ เทียมเมฆ (2545) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของผู้ใกล้ชิดเด็ก เช่น บิดา-มารดา ครู มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการให้ความอบอุ่นอบรมเลี้ยงดูปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัย ซึ่งจะพัฒนาต่อเนื่องไปเป็นลำดับ

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ได้รวมเอาทฤษฎีย่อยๆ ไว้ 3 กลุ่ม เช่นกัน ซึ่งได้แก่

1. ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการเสริมแรง (Behavioral Approach by Reinforcement Technique) เป็นกลุ่มของสกินเนอร์ (Skinner) และครัมโบลทซ์ (Krumholtz)

หลักการ

พฤติกรรมมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงได้ พฤติกรรมที่ทำแล้วได้รับการเสริมแรงบุคคลนั้นจะทำพฤติกรรมนั้นซ้ำได้อีก การปรับพฤติกรรม คือการให้แรงเสริมต่อพฤติกรรมที่พึงปรารถนา

แนวคิดในการพัฒนาไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา

เมื่อเกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ควรให้แรงเสริมทันที (คำชมเชย คะแนน ดาว ฯลฯ) เด็กจะแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์นั่นเอง

2. ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ (Imitative Learning) โดยเบนดูรา (Bandura) ซึ่งมีหลักการและแนวคิดดังนี้

หลักการ

พฤติกรรมเกิดจากการเลียนแบบ

แนวคิดในการพัฒนาไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา

จะต้องหาตัวแบบซึ่งมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก เช่น ภาพนิ่ง ภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ซึ่งมีเรื่องราวเกี่ยวกับการกระทำที่พึงปรารถนา ในสังคมให้เด็กได้เลียนแบบ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล. 2541 : 240-242 ; อ้างอิงมาจาก Bandura. 1977) ได้อธิบายกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเรียนรู้โดยตัวแบบ ทั้งหมด 4 อย่างคือ กระบวนการความใส่ใจ (Attention) กระบวนการจดจำ (Retention) กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนกับตัวแบบ (Reproduction) กระบวนการจูงใจ Motivation) ดังนั้นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ทางจริยธรรมต่างๆ คือ ตัวแบบ (มสธ. 2539 : 242-244 ; อ้างอิงมาจาก ชีระพร อุวรรณโณ. 2530) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “จริยธรรมกับการศึกษา” ว่ามี 7 ประการดังนี้

1. การสอนพฤติกรรมใหม่
2. การสอนกฎเกณฑ์หรือหลักการใหม่
3. การสอนความคิดหรือพฤติกรรมสร้างสรรค์
4. การยับยั้งการกระทำ
5. การส่งเสริมการกระทำ
6. การเน้นสิ่งเร้า
7. การกระตุ้นอารมณ์

อิทธิพลของตัวแบบทั้ง 7 ประการ เป็นข้อสรุปที่ได้จากการวิจัยหลายเรื่อง ของกลุ่มนักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมและเป็นข้อสรุปที่ไม่ได้ละเลยว่า ผู้สังเกตก็มีการรู้จัก ของตัวเอง แม้จะเห็นพฤติกรรมของตัวแบบอย่างไรก็ตาม ก็หาได้เลียนแบบในลักษณะลอก เลียนเหมือนกันทุกอย่างไม่ แต่มีข้อสังเกตอยู่ว่าผู้สังเกตมักจะเลียนแบบตัวแบบ ที่แสดง พฤติกรรมในเชิงลบ ได้ง่ายกว่าพฤติกรรมเชิงบวก การมีตัวแบบที่เบี่ยงเบน ทำให้เด็กเบี่ยงเบน ตามได้มากกว่า การมีตัวแบบ ด้านทาน การเบี่ยงเบนในประเด็นนี้เป็นจุดสำคัญที่สื่อมวลชน ทั้งหลายควรตระหนัก เพราะสื่อมวลชนจะคิดแต่เพียงการนำเสนอว่าข่าวยิ่งเลวร้าย ยิ่งเป็นข่าวที่ ดึงดูดใจ แต่ผลกระทบในการเป็นแบบอย่างแก่เยาวชนไม่ได้คำนึงถึง มีผลกระทบให้เยาวชน เลียนแบบพฤติกรรมเบี่ยงเบนมากขึ้น

3. ทฤษฎีการเผชิญความจริง (Reality Theory) โดยเกลสเซอร์ (Glasser) ซึ่งมี หลักการและแนวคิดดังนี้

หลักการ

บุคคลจะต้องประเมินพฤติกรรมของตนเองตามความเป็นจริงสิ่งใด บกพร่องจะต้องมุ่งมั่นที่จะแก้ไข

แนวคิดในการพัฒนาไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา

บุคคลที่ใกล้ชิดเด็ก เช่น พ่อแม่ ครู จะต้องช่วยเด็กประเมินตัวเองตาม ความเป็นจริง ช่วยให้อยอมรับข้อบกพร่องของตนเอง (ติดหูหู้ ก้าวร้าว ยาเสพติด เบี่ยงเบนทาง เพศ) ช่วยในการวางแผนปรับปรุงพฤติกรรมของตนเอง ไปสู่พฤติกรรมที่ พึงปรารถนา ช่วย สนับสนุนให้มุ่งมั่นในการทำตามโครงการเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงปรารถนา

จากทฤษฎีอิทธิพลทางสังคมและทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่มีทฤษฎี ข้อย่อย ๆ ถึง 6 ทฤษฎีนั้นพอสรุปได้ว่า การมีตัวตนของเด็ก การมีศักดิ์ศรี มีความฉลาด มีศักยภาพที่ จะแสดงพฤติกรรมทั้งด้านดีและด้านเลว ขึ้นอยู่กับสังคมและสภาพแวดล้อม ซึ่งสิ่งนั้นก็คือ อิทธิพลของผู้ใกล้ชิด อันได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู ชุมชน สื่อสารมวลชน เทคโนโลยีต่าง ๆ บรรยากาศทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน ตัวแบบต่าง ๆ ซึ่งบางอย่างทางโรงเรียนสามารถควบคุม จัดระบบให้อยู่ในสภาพที่พึงปรารถนา เป็นสิ่งที่จะพัฒนาจริยธรรมแก่เด็กได้ แต่อิทธิพลใกล้ชิด ตัวเด็กบางอย่างก็อยู่นอกเหนือการควบคุมให้อยู่ในสภาพที่พึงปรารถนาได้ การกล่อมเกลาด้าน คุณธรรม ปลุกฝังมโนธรรมให้แก่เด็ก แก่ที่หัวใจ แก่ที่ความคิด ให้รู้ดี รู้ชั่ว รู้ถูก รู้ผิด รู้ควร ไม่ ควร รู้บาป รู้บุญ รู้คิด ไตร่ตรอง รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ใน โครงการ การปลุกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนจากทฤษฎีเหล่านี้

5. ทฤษฎีพัฒนาการ การรู้คิดของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของเปียเจต์ และ โคลเบอร์ก์

กลุ่มทฤษฎีนี้มีลักษณะสำคัญที่เป็นพื้นฐานคือ

1. เน้นที่การรู้ การคิด และการเข้าใจ
2. โครงสร้างของความคิด แตกต่างจากเนื้อหาความคิด
3. พัฒนาการความสามารถด้านการคิด จะเกิดเป็นลำดับขึ้นจากต่ำไปหาสูง

จะไม่ข้ามขั้นกลับไปกลับมา ซึ่งอาร์บัทโนต์และเฟาว์ได้สรุปแนวคิดทั้งของเปียเจต์และ โคลเบอร์ก์ไว้ดังนี้ (Arbutnot & Faust , สุดใจ บุญอารีย์ (ผู้แปล). 2541 : 32-58)

จอง เปียเจต์ (Jean Piaget) ผู้อำนวยการร่วมของสถาบันการศึกษาแห่งเมือง เจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ และศาสตราจารย์ด้านจิตวิทยาการทดลองของมหาวิทยาลัยแห่งเมือง เจนีวา เขามีงานวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างของพัฒนาการด้านการรู้ การคิด เป็นจำนวนมากใน ระยะเวลา 50 ปีมานี้ เขามีแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 2 แบบ และพัฒนาการด้านการรู้ การคิด และสติปัญญา

พัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 2 แบบ คือ

- 1) จริยธรรมเชิงวัตถุวิสัย (objective moral reasoning)
- 2) จริยธรรมเชิงจิตวิสัย (subjective moral reasoning)

เปียเจต์ ได้ยกกรณีตัวอย่างของเด็กหญิง 2 คน คือ ซูซี และ แคที ดังนี้

ซูซีอยากให้แม่พอใจและประหลาดใจ ดังนั้นเมื่อแม่ออกจากบ้านเธอได้ พยายามตัดเช็บผ้าให้แม่ แต่เธอใช้กรรไกรไม่ถนัด กรรไกรจึงตัดกระโปรงของเธอเองเป็นรอย แหว่งขนาดใหญ่ ส่วนแคทีนั้นแม่ห้ามเล่นกรรไกรแต่เธอก็แอบเล่นตอนที่แม่ออกจากบ้าน กรรไกรเลยตัดกระโปรงของเธอเป็นรอยแหว่งแต่ขนาดเล็กกว่าของซูซี

คำถาม : ซูซีกับแคทีมีความผิดเท่ากันหรือไม่ ใครผิดมากกว่ากันและทำไมจึง ตัดสินอย่างนั้น

เปียเจต์ อธิบายว่า เด็กอายุระหว่าง 2-7 ขวบ จะตอบว่า ซูซีผิดมากกว่าเพราะทำ ความเสียหายมากกว่า คือทำรอยแหว่งของกระโปรงมากกว่า การตอบด้วยเหตุผลเช่นนี้ยึดถือเอา วัตถุที่พบเห็นเป็นตัววัดจึงเรียกว่า “เหตุผลเชิงจริยธรรมเชิงวัตถุวิสัย” แต่ถ้าเด็กอายุระหว่าง 10-11 ปี จะตอบว่าแคทีผิดมากกว่า เพราะพิจารณาถึงเหตุจูงใจเบื้องหลังการกระทำหรือความ ตั้งใจที่จะกระทำ เนื่องจากแคทีนั้นแม่ห้ามไม่ให้เล่นกรรไกร แต่เธอก็ขัดคำสั่งของแม่ แอบเล่น

เมื่อแม่ไม่อยู่ แม้จะมีรอยแหว่งน้อยกว่า แต่เหตุผลเบื้องหลังการกระทำมีความผิดมากกว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมลักษณะนี้ เปียเจต์ เรียกว่า “เหตุผลเชิงจริยธรรมเชิงจิตวิสัย”

ขั้นต่าง ๆ ของพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลของเปียเจต์

ระยะที่ 1 เรียกว่า The sensorimotor period (อายุแรกเกิดถึงประมาณ 2 ขวบ)

ระยะที่ 2 เรียกว่า The preoperational period (อายุประมาณ 2-7 ขวบ)

ระยะที่ 3 เรียกว่าระยะ The concrete operational period (อายุประมาณ 7-11)

ระยะที่ 4 เรียกว่าระยะ The formal operational (อายุประมาณ 12-15 ปี)

สรุปจากการทดลองของเปียเจต์ พบว่าคุณภาพในการคิดของเด็กแตกต่างกันตามระยะของพัฒนาการ (บางครั้งอาจหมายถึงระดับอายุด้วย) เราอาจนำแนวคิดนี้ไปใช้ใน 2 ทางคือ

1. วิธีการใช้เหตุผลกับเด็ก
2. เทคนิคการสอนเกี่ยวกับวิธีการใช้เหตุผล

ครูและพ่อแม่จำเป็นต้องมีแนวคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับระดับพัฒนาการของโครงสร้างทางสติปัญญาของเด็ก แม้เด็กจะมีอายุเท่ากัน แต่ความสามารถทางสติปัญญาย่อมอาจไม่เท่ากัน พัฒนาการขั้นต่างๆ จะเป็นไปตามลำดับ (ไม่มีการกระโดดข้ามขั้น) และพัฒนาการแต่ละขั้นอาจใช้เวลาหลายปี ดังนั้นพัฒนาการทั่วไปหรือพัฒนาการทางจริยธรรมก็ขึ้นอยู่กับความพร้อมของเด็ก ไม่ว่าจะเป็เด็กเก่งเด็กอ่อน ก็ต้องพัฒนาไปตามลำดับขั้น และจะต้องมีความมั่นคงในแต่ละขั้นก่อนจะก้าวสู่ขั้นต่อไป

ลอว์เรนซ์ โคลเบอร์ค (Lawrence Kohlberg) จบการศึกษาระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยชิคาโก เมื่อปี พ.ศ. 2501 เขาได้เริ่มงานด้านจริยธรรมที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 เขาได้ตั้งทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นโดยอาศัยผลจากการศึกษาด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กชายวัยก่อนวัยรุ่นและวัยรุ่น ทฤษฎีนี้มีผู้นำมาใช้ศึกษาและวิจัยอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ โคลเบอร์ค เป็นศาสตราจารย์ทั้งทางด้านการศึกษาและจิตวิทยาสังคม ของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ผู้ก่อตั้งศูนย์จริยธรรมและจริยศึกษา ในปี 2517 และส่งเสริมจริยศึกษาโครงการจริยศึกษาตามโรงเรียนต่างๆ ตลอดจนเรือนจำในท้องถิ่น

พัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวทางของโคลเบอร์ค

โคลเบอร์ค ได้แบ่งระดับพัฒนาการออกเป็น 3 ระดับใหญ่ๆ ดังนี้คือ

ระดับที่ 1 ระดับก่อนเกณฑ์ (preconventional level) ลักษณะของ

พัฒนาการระดับนี้คือ พฤติกรรมที่ถูกต้องนั้นจะต้องเป็นไปตามกฎที่เป็นรูปธรรม ซึ่งกำหนดอำนาจและโทษไว้ด้วย หากไม่มีข้อกำหนดแล้ว พฤติกรรมที่ถูกต้องนั้นก็คือพฤติกรรมที่สนองความสนใจของตนเองหรือของคนอื่น พฤติกรรมที่ได้รับการพิจารณาว่าถูกต้องนั้น จะต้องเป็นพฤติกรรมที่หลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ การคล้อยตามอำนาจ การสนองความสนใจของคน และหรือเพื่อเปลี่ยนแปลงความนิยมชมชอบบางอย่าง จะเห็นได้ว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว มุมมองทางสังคมในด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนั้น มักยึดมิติที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และหรือด้านกายภาพ และผลที่เกิดจากกฎเกณฑ์และการประพฤติปฏิบัติเป็นหลัก

ระดับที่ 2 ระดับกฎเกณฑ์ (conventional level) ในระดับนี้พฤติกรรมที่ถือว่า ถูกต้องนั้นจะต้องเป็นไปตามความคาดหวังที่สังคมส่วนใหญ่ว่าดี (หรือสังคมส่วนน้อยบ้างก็เป็นที่) กล่าวคือต้องสนับสนุนและปฏิบัติตามกฎ ความคาดหวังและบทบาทของสังคม จะต้องไม่ให้ถูกทำโทษหรือยึดความสนใจตัวเองเป็นหลักอย่างเช่นระดับที่ 1 เพราะมีแรงจูงใจภายในที่จะปฏิบัติตามที่สังคมคาดหวัง จึงมักได้รับการยอมรับจากผู้อื่นเสมอ

ระดับที่ 3 ระดับเหนือเกณฑ์หรือระดับหลักการ (postconventional level หรือ principled level) ในระดับนี้พฤติกรรมที่ถูกต้องนั้นเป็นพฤติกรรมที่ยึดหลักทั่วไปและหลักสากลทางด้านมนุษยชน เป็นค่านิยมหรือกฎเกณฑ์ซึ่งสังคมและปัจเจกชนยอมรับผู้ให้เหตุผลทางจริยธรรมเชื่อว่าสมาชิกที่ดีของสังคม มีภาระที่จะต้องสนับสนุนสิทธิของสมาชิกทั้งหมด และจะต้องประพฤติปฏิบัติให้สอดคล้องกับค่านิยมทางศีลธรรม ขณะเดียวกันสังคมก็มีกฎเกณฑ์และกฎหมายตามความจำเป็นของสังคมซึ่งสมาชิกของสังคมยอมรับ สมาชิกจะต้องเข้าใจและทราบจุดมุ่งหมายด้วย มิใช่เพียงแต่ยอมรับในกฎเกณฑ์ (อย่างในระดับที่ 2) เท่านั้น และต้องพร้อมที่จะคุ้มครองสิทธิและค่านิยมนั้น ๆ นอกจากนี้ แนวปฏิบัติของสังคมก็ควรจะยึดอยู่บนพื้นฐานทางจริยธรรม มิใช่ให้จริยธรรมทางสังคมมาจากแนวปฏิบัติของสังคม

กรณีตัวอย่าง

เด็กหญิงคนหนึ่งป่วยด้วยโรคมะเร็ง เมื่อไปพบแพทย์ แพทย์บอกว่ามียาเพียงชนิดเดียวที่จะรักษาเธอได้ แต่ยานี้ราคาแพงมากเพราะผู้ขายคิดราคาสูงกว่าต้นทุนถึง 10 เท่า ไชนส์ ผู้เป็นสามีของเธอไม่มีเงิน จึงไปวิ่งเดินขโมยเงินแต่ก็หามาได้เพียงครึ่งหนึ่งของราคา ยาเขาได้ขอร้องให้ผู้ขายลดราคาลงบ้าง หรือมิฉะนั้นก็ยอมให้เขาผ่อนส่งในสิ่งที่เหลือ แต่คนขายเขาไม่ยอมในที่สุดเขาจึงตัดสินใจโมบายจากร้านนั้น

คำถาม : เห็นด้วยกับการขโมยหรือไม่

โคลเบอร์ก ได้แบ่งระดับขั้นของพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ออกเป็น 3 ระดับ ใหญ่ๆ แต่ละระดับแบ่งเป็น 2 ขั้น รวม 3 ระดับ เป็น 6 ขั้น ดังนี้

ตารางที่ 2 ขั้นของพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ระดับของจริยธรรม	ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
1. ระดับก่อนเกณฑ์	ขั้น 1 เป็นขั้นหลบหลีกการถูกลงโทษ ขอมเชื่อฟังและทำตามคำสั่งของผู้มีอิทธิพลเหนือกว่า ขั้น 2 เป็นขั้นการแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกัน
2. ระดับตามเกณฑ์	ขั้น 3 เป็นขั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ เพื่อรักษาสัมพันธ์ภาพอันดีต่อกันจากคนใกล้ชิดขยายไปสู่สังคม ขั้น 4 การปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับของสังคม
3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์	ขั้น 5 หลักความคิดทางจริยธรรมขั้นสูง การตอบแทนกันเกิดจากความจำเป็นทางโครงสร้างทางสังคม การกระทำตามสัญญา ขั้น 6 หลักอุดมคติสากลคือหลักแห่งความยุติธรรม ความเสมอภาคและความเคารพในศักดิ์ศรีของบุคคลแต่ละคน

ในการตอบคำถามกรณีตัวอย่างเบื้องต้น โคลเบอร์ก ได้อธิบายการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 6 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ก่อนกฎเกณฑ์ จริยธรรมจากภายนอก

เห็นด้วย : เพราะเขาที่ขโมยราคาเพียงนิดเดียว ส่วนภรรยาของเขาเป็นคนที่สำคัญมาก

ไม่เห็นด้วย : เพราะคนขายยาเป็นผู้เสียหาย ไซนซ์จะถูกจับ นอกจากนั้น อาจจะมีบุคคลที่สำคัญกว่านี้ต้องการใช้ยาก็ได้

ขั้นที่ 2 ยึดตนเอง ยึดผลประโยชน์และการแลกเปลี่ยน

เห็นด้วย : เขาต้องการยานี้มาเพื่อช่วยภรรยาของเขาเอง เพราะเขาต้องการให้ภรรยารอดชีวิต ส่วนคนขายยาก็คงสมควรแล้วที่จะถูกขโมยยาเพราะเป็นคนเห็นแก่ตัว

ไม่เห็นด้วย : เพราะเขาอาจจะไม่คอยสนใจโชติภรรยามากนักเขาสามารถหาภรรยาใหม่ได้ไม่คุ้มค่าถ้าจะถูกจับส่วนคนขายยาก็คงต้องการเงินเป็นธรรมดาของการค้าขาย

ขั้นที่ 3 ความคาดหวัง ความสัมพันธ์ และการปรองดองกันซึ่งกันและกัน
ระหว่างบุคคล

เห็นด้วย : เขาทำในสิ่งที่สามีที่ดีควรทำ หากไม่ทำเขาจะรู้สึกผิดมากแม้
การขโมยเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่คนขายยาก็เป็นคนไม่ดีเพราะเขาโหดร้ายและไม่มีน้ำใจ

ไม่เห็นด้วย : แม้ว่าภรรยาของเขาจะตาย แต่ไม่ควรตำหนิเขา คนที่ควรถูก
ตำหนิคือคนขายยาขณะเดียวกันชายผู้เป็นสามีควรเคารพกฎหมายเพราะถ้าทุกคนเห็นแก่ตัว
จะเกิดความวุ่นวายขึ้นมาก

ขั้นที่ 4 ระบบสังคมและความรู้สึกผิดชอบชั่วดี

เห็นด้วย : กฎหมายบัญญัติไว้ว่า การขโมยทรัพย์สินเป็นการกระทำผิด แต่
ในกรณีนี้ ชีวิตคนควรจะมีค่ากว่าทรัพย์สิน ชีวิตของภรรยาเขาเป็นสิ่งที่เขาได้บัญญัติว่าจะ
ปกป้อง แม้ว่าจะติดคุกก็ตาม

ไม่เห็นด้วย : ตามกฎหมาย คนขายยามีสิทธิที่จะกำหนดราคาขาย และตาม
กฎหมายไซนซ์ไม่มีสิทธิ์ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นเขาจะต้องนับถือกฎหมายมิฉะนั้นสังคม
จะวิบัติ

ขั้นที่ 5 สัญญาประชาคม หรือสิทธิและผลประโยชน์ของบุคคล

เห็นด้วย : กฎหมายได้ห้ามการขโมย แต่ในขณะเดียวกันกฎหมายก็ไม่ได้
บัญญัติไว้เพื่อเหตุการณ์ลักษณะเดียวกับที่ไซนซ์เผชิญอยู่เมื่อเหตุการณ์นี้เกิดขึ้น ในชีวิตจริงจึง
ต้องขโมยในกรณีนี้กฎหมายมิได้พิทักษ์สิทธิในคุณค่าของชีวิตอันเป็นสิทธิพื้นฐานที่เหนือกว่า
สิทธิในทรัพย์สิน

ไม่เห็นด้วย : การที่คนอยู่ในสังคม เขาต้องตระหนักที่จะทำดีที่สุดเพื่อ
สังคมส่วนใหญ่

ในกรณีนี้ เขาต้องเปรียบเทียบผล ได้ผลเสียของการกระทำที่เกิดขึ้นแก่สังคม
การขโมยเป็นการทำลายหลักแห่งความเชื่อถือที่ควรมีในการอยู่ร่วมกันในสังคม

ขั้นที่ 6 หลักจริยธรรมสากล

เห็นด้วย : ไซนซ์จำเป็นต้องตัดสินใจ ขโมยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อที่
จะรักษาชีวิตของมนุษย์ผู้หนึ่งไว้เขาไม่มีทางเลือกอย่างอื่นในกรณีที่กฎหมายไม่ปกป้องชีวิต
มนุษย์ บุคคลจะต้องทำหน้าที่นี้ สำหรับคนขายยา เขาไม่ได้ใช้หลักการนี้ในการตัดสินใจในสิ่ง
ที่เกิดขึ้น

ไม่เห็นด้วย : ในทางจริยธรรม เป็นการสมควรแล้วที่สามีจะขโมยยาเพื่อรักษา

ชีวิตของภรรยาหรือชีวิตของผู้อื่น อย่างไรก็ตามยานี้อาจจะเป็นที่ต้องการของผู้อื่น และผู้อื่นก็ต้องการกระทำเช่นนี้ สำหรับการกระทำของไฮนซ์เป็นการทำให้ผู้อื่นเสียชีวิต น่าจะมีการตัดสินใจจากหลาย ๆ ฝ่ายที่เหมาะสมกว่านี้สำหรับเหตุการณ์เช่นนี้

ผู้มีพัฒนาการในขั้นที่ 6 จะเห็นว่าไม่มีระเบียบใดที่ตายตัว นั่นคือการกระทำของคนเป็นไปโดยมโนธรรมของเขาซึ่งเกิดจากการพัฒนาแล้ว แตกต่างไปจากขั้นที่ 1-5 ตรงที่ว่าเป็นการกระทำโดยสมัครใจตามที่เลือกแล้ว มิใช่เพราะเหตุผลอย่างอื่น

จากการที่ผู้วิจัยค่อนข้างจะเก็บเอารายละเอียดจากทฤษฎีของเปียเจต์และโคลเบอร์ก ไว้ ณ ที่นี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการอบรมครู ซึ่งผู้วิจัยได้นำเอาแบบสอบถามของฮ่อมเตอน สดมณี (2536:125-131) จำนวน 10 ข้อ มาใช้ในการฝึกอบรมครู-อาจารย์ และใช้เอกสารงานวิจัยศึกษาค้นคว้าทำความเข้าใจประกอบในการทำแบบฝึก แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังเห็นว่าพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนั้นมีความสัมพันธ์กับสติปัญญาและประสบการณ์ทางสังคมอย่างเป็นเหตุเป็นผลต่อกันอย่างแท้จริง จึงขอกล่าวถึงเพื่อความยืนยันความเข้าใจไว้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญาและประสบการณ์ทางสังคมกับพัฒนาการทางจริยธรรม

สติปัญญาที่แท้จริงนั้นไม่อาจวัดออกมาได้ ดังนั้นสิ่งที่ฝึกใช้แทนสติปัญญาของบุคคลก็คือ ความสามารถในการคิดด้านต่าง ๆ ดังจะเห็นว่าเปียเจต์ใช้ความสามารถในการคิดแบบต่าง ๆ แทนความสามารถหรือพัฒนาการทางสติปัญญา และพัฒนาการทางสติปัญญาหรือความสามารถในการคิดนี้เปียเจต์ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของพัฒนาการทางจริยธรรม ดังนั้น การคิดแบบต่าง ๆ ที่บุคคลมีมากหรือน้อยต่างกัน น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บุคคลมีพัฒนาการหรือสามารถพัฒนาไปได้แตกต่างกัน เมื่อได้รับการปลูกฝังด้านจริยธรรม

โคลเบอร์ก (Keasey. 1975 : 40 อ้างอิงมาจาก Kohlberg. 1958) ได้ศึกษาในกรอบงานที่เน้นพัฒนาการของสติปัญญาเช่นเดียวกับเปียเจต์ เขาได้สรุปว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมนั้นมีความซับซ้อนและมีช่วงพัฒนาการอันยาวนานกว่าที่เปียเจต์คิด เขาได้พบความสัมพันธ์อย่างสูง ระหว่างพัฒนาการทางสติปัญญาตามแบบของเปียเจต์ กับ พัฒนาการทางจริยธรรมตามแบบของเขา (ซึ่งมี 6 ขั้น) และเขายังพบว่า โดยทั่วไปแล้วขั้นของพัฒนาการทางจริยธรรมมีแนวโน้มว่าสูงขึ้นของพัฒนาการทางสติปัญญาเล็กน้อย

จากที่กล่าวมาแล้ว พอจะสรุปว่า สติปัญญาของบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรมอย่างมาก เป็นส่วนสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น

อย่างยิ่ง แต่ความคิดตามทฤษฎีนี้ที่แท้จริง ตัวสติปัญญา เพียงอย่างเดียว นั้น ไม่เป็นสิ่งเพียงพอที่จะทำให้จริยธรรมของบุคคลพัฒนาไปได้ด้วยดี จะต้องมียิ่งกระตุ้นหรือสภาวะจากภายนอกไปด้วย ซึ่งทั้งเปียเจต์และโคลเบอร์ก ต่างก็มองพัฒนาการทาง จริยธรรมว่า เป็นผลผลิตของอิทธิพลร่วม ระหว่างพัฒนาการของสติปัญญา (cognitive development) กับประสบการณ์ทางสังคม (social experience) (โกสลด มีคุณ. 2524 : 18 ; อ้างอิงมาจาก Piaget. 1932 , Kohlberg. 1958) แต่ถ้านำมาเทียบเคียงในพระไตรปิฎก เรื่อง “พระจูฬปันถก” (เสฐียรพงษ์ วรรณปก. 2542 : 67) ซึ่งเป็นพระหวัฑฒิน ท่องคาถาสีบาทสี่บรรทัด 3 เดือนจำไม่ได้ พี่ชาย (พระมหาจูฬปันถก) จึงประณาม (ขับไล่) ออกจากวัด พระจูฬปันถก เสียใจมาก จึงคิดจะไปฆ่าตัวตาย บังเอิญพระพุทธรูปเจ้าเสด็จมาพบเข้า ตรัสถาม ทรงทราบเรื่องราวแล้ว จึงตรัสปลอบใจว่า ท่องไม่ได้ก็ไม่เป็นไร เธอยังมีทางอื่นที่จะเข้าใจได้โดยไม่ท่อง พระจูฬปันถกได้ยินดีดังนั้น กำลังใจมาทันที นึกภูมิใจและมั่นใจในตนเองว่า ตนเองมิใช่คนไร้ค่า โดยสิ้นเชิง พระพุทธองค์ตรัสว่า มีทางจะเข้าใจธรรมได้ เมื่อ พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า พระจูฬปันถกมีความพร้อมเต็มที่แล้ว จึงประทานผ้าขาวให้หนึ่งผืนตรัสสั่งให้เอามือลูบ พร้อมบริกรรม (ท่อง) คำสั้น ๆ ว่า “ร โชหณัง ร โชหณัง” แปลว่า (ผ้าเช็ดธุลี ๆ)

ขณะนั้นผ้าที่ขาวสะอาดเมื่อไม่กินาที่ที่ผ่านมา ถูกเหงื่อมือเข้าก็กลายเป็นผ้าสกปรก พระจูฬปันถก รู้สึกคิดว่าเอ้าผ้าที่ขาวสะอาดเมื่อครู่นี้ บัดนี้กลายเป็นผ้าสกปรกไปแล้ว เพราะเหงื่อมือ จิตใจคงเหมือนผ้าขาวผืนนี้เดิมที่ก็คงสะอาดหมดจด แต่เมื่อถูกกิเลสจรมาครอบงำ ก็กลายเป็นจิตที่สกปรกได้เมื่อนึกเปรียบเทียบดังนี้ จิตใจก็เห็นแจ้งไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ไม่ช้าไม่นานก็บรรลุธรรม

พระจูฬปันถก ได้ลงมือทำด้วยตนเอง คือ สัมผัสผ้าขาวด้วยตนเองเมื่อผ้าขาวเปลี่ยนแปลงเป็นผ้าสกปรกเพราะเหงื่อมือ ก็รู้สึกได้ ข้อเปรียบเทียบกับจิตใจของคน เดินเข้าสู่ทางวิปัสสนาโดยไม่รู้ตัว ความรู้ความเข้าใจแจ่มแจ้งซึ่งสภาวะธรรมทั้งหลายอย่างนี้ ถ้าเพียงแค่ฟังคนอื่นบรรยายเฉย ๆ อาจไม่เกิดขึ้นได้ ต่อมาผู้ปฏิบัติได้ทำด้วยตนเอง ได้ทดลองด้วยตนเอง นั้นแหละจึงเกิดการหยั่งรู้ อันเป็นประสบการณ์ตรงเอง

ดังนั้นทั้งสองเหตุผล คือ เหตุผลตามทฤษฎีของเปียเจต์และโคลเบอร์กกับเหตุผลในเรื่องพระจูฬปันถกเป็นเหตุผลอันเดียวกันที่ว่า ตัวสติปัญญาเพียงอย่างเดียว นั้นไม่เพียงพอในการพัฒนาจริยธรรม แต่จะต้องมียิ่งกระตุ้นหรือสภาวะ จากภายนอกด้วยและยังต้องมีประสบการณ์ทางสังคม เป็นตัวเกื้อหนุนอีกด้วย (หมายถึงมีอายุพอสมควร เข้าใจสังคม ผ่านประสบการณ์สังคมมานานพอสมควร)

6. คุณลักษณะทางจริยธรรม

ในคราวสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี (พ.ศ. 2525) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานคุณธรรม 4 ประการซึ่งถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้น โดยทั่วกันแล้วจะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุขความร่มเย็นและมีโอกาสที่จะปรับปรุง พัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ คุณธรรม 4 ประการดังกล่าวคือ

1. การรักษาความสัตย์ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม
2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น
3. การอดทนอดกลั้นและอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด
4. การรู้จักละวางความชั่วความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเอง เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

ที่ประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย เมื่อ พ.ศ. 2523 ได้พิจารณารับรอง จริยธรรมหลักที่สำคัญ 8 ประการ คือ

1. การใฝ่สัตย์ธรรม
2. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา
3. เมตตา-กรุณา
4. สติ-สัมปชัญญะ
5. ความไม่ประมาท
6. ความซื่อสัตย์สุจริต
7. ความขยันหมั่นเพียร
8. หิริ-โอตตปปะ

กรมวิชาการ (2523 : 53-64) คณะทำงานโครงการศึกษาจริยธรรมไทย ได้วิเคราะห์ จริยธรรมหลักทั้ง 8 ประการและหาพฤติกรรมซึ่งที่แสดงถึงการมีคุณสมบัติในจริยธรรมนั้นๆ โดยอาศัยคำนิยามและโครงสร้างที่ได้จากการประชุม และเอกสารอ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ผลการประชุมของคณะทำงานสามารถวิเคราะห์สร้างความคิดรวบยอดและลักษณะพฤติกรรม ซึ่งที่สำคัญๆ ในจริยธรรมแต่ละประการออกมาได้รายละเอียดเป็นจำนวนมาก อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต มีพฤติกรรมซึ่งบ่งได้แก่

1. ซื่อตรงต่อเวลา

2. ชื่อตรงต่องานของตนเองที่กำหนดไว้
3. ชื่อตรงต่อหน้าที่การงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของตน
4. ชื่อตรงต่อคุณธรรม (หรือความประพฤติที่ดี) ที่ยึดถือปฏิบัติ
5. ชื่อตรงต่อการนัดหมาย (การพบปะ การประชุม)
6. ชื่อตรงต่อการให้สัญญา (คำพูด เงิน การช่วยเหลือ)
7. ชื่อตรงต่อคำสั่งของครู
8. ชื่อตรงต่อระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน
9. ชื่อตรงต่อทรัพย์สินของผู้อื่น
10. ชื่อตรงต่อหน้าที่การงานของผู้อื่น
11. ชื่อตรงต่อระเบียบแบบแผนประเพณี
12. ชื่อตรงต่อกฎหมายที่เกี่ยวกับสังคม
13. ชื่อตรงต่องานที่หมู่คณะมอบหมาย
14. ชื่อตรงต่อข้อมูลปัจจุบัน และมีความซื่อสัตย์

กรมวิชาการ (2523 : 146-157) ได้กำหนดโครงสร้างของคุณลักษณะของจริยธรรมไว้ 11 ประการ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ
2. ความซื่อสัตย์
3. ความมีเหตุผล
4. ความกตัญญูกตเวที
5. การรักษาระเบียบวินัย
6. ความเสียสละ
7. ความสามัคคี
8. การประหยัด
9. ความซื่อสัตย์
10. ความอดทน
11. ความเมตตากรุณา

ในหลักสูตรประถมศึกษา ได้กำหนดจริยศึกษาประจำตัวนักเรียนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติถึง 30 ข้อ (จริยศึกษาประจำตัวนักเรียน. 2525 : 3) อาทิ การไม่ประทุษร้ายต่อ

ชีวิตและร่างกายของบุคคลและสัตว์ ความเมตตากรุณา การไม่โลภและไม่ขโมย ความเอื้อเฟื้อ
เพื่อแผ่และเสียสละ การไม่ละเมิดของรักผู้อื่น การรู้จักความพอดี เป็นต้น

คณะกรรมการส่งเสริมพัฒนาบุคลิกภาพและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา
ทบวงมหาวิทยาลัย (ทบวงมหาวิทยาลัย. 2534) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาบุคลิกภาพ
และจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาไว้ 2 ประการ คือ

1. การเป็นผู้รู้จักให้ เป็นเป้าหมายหลักที่จะต้องมีส่วนสำหรับมนุษย์ทุกคนใน
สังคม ถ้าสมาชิกในสังคมเป็นผู้รู้จักให้ สุดท้ายทุกคนในสังคมนั้นจะเป็นผู้ได้รับแต่ถ้าในสังคม
ใดทุกคนคิดแต่จะรับ สุดท้ายสังคมนั้นจะไม่มีผู้ใดได้รับอะไรเลย
2. การเป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้และรักงาน เป็นเป้าหมายหลัก เพื่อการพัฒนานิสิต
นักศึกษา

คุณลักษณะทั้งสองประการนี้ จะทำให้เกิดจริยธรรมอื่น ๆ ตามมาคือ ความเป็น
ผู้มีความรับผิดชอบมีระเบียบวินัย ขยัน อดทน อ่อนน้อมถ่อมตน ให้เกียรติผู้อื่น ฯลฯ

จากการที่ผู้วิจัยได้นำเอาลักษณะทางจริยธรรมและพฤติกรรมซึ่งบ่งชี้ที่แสดงถึงการมี
คุณสมบัติในจริยธรรมนั้น ๆ มากล่าวอ้างในเบื้องต้นนั้น ก็เพื่อแสดงว่าลักษณะทางจริยธรรม
และพฤติกรรมซึ่งบ่งชี้มีมากมายหลากหลาย จนไม่สามารถที่จะนำคุณลักษณะทางจริยธรรม
มาฝึกอบรมเด็กและเยาวชนให้เกิดพฤติกรรมซึ่งต่าง ๆ ได้ ซึ่งเป็นการฝึกฝนพัฒนาจริยธรรม
แบบเป็นข้อ ๆ มองตัวจริยธรรมนั้น ๆ เป็นเป้าหมาย แล้วก็พยายามฝึกเด็กและเยาวชนให้มี
จริยธรรมข้อนั้น ๆ ซึ่งไม่น่าจะเป็นการถูกต้อง เพราะในหลักพุทธศาสนาบอกว่า “ธรรมทั้งหมด
เป็นเหมือนแพสำหรับนำไปสู่จุดหมาย และถ้าเราแยกแยะออกไปอีกองค์ธรรมต่าง ๆ ก็
เป็นเหมือนส่วนประกอบทั้งหลายที่มารวมกันเข้าเป็นแพ” (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต.
2531 : 37) แต่ในโรงเรียนและสถานศึกษาก็ยังต้องทำอย่างนั้นคืออบรมจริยธรรมแบบแยก
ส่วนดังกล่าว เพราะการประเมินมาตรฐานของโรงเรียนในเกณฑ์การประเมินคุณภาพของ
สถานศึกษาตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ 2542 ซึ่งจะต้องให้แล้วเสร็จทุกโรงเรียนสำหรับ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ช่วงชั้นที่ 1-4 (คือ ป.1-ม.6 เดิม 12 ปี) ภายในปี 2548 นี้ ซึ่งหัวข้อใน
แบบการประเมินฯ จะมีว่า นักเรียนที่มีคุณลักษณะทางจริยธรรมด้านความมีวินัยนั้น หรือด้าน
ความซื่อสัตย์ ทางโรงเรียนมีกิจกรรมการฝึกอบรมด้านนี้อย่างไร มีพฤติกรรมซึ่งบ่งชี้ของนักเรียน
เป็นอย่างไร เพื่อจะตอบว่านักเรียนเป็นผู้มีวินัยหรือด้านความซื่อสัตย์ทางโรงเรียนมีกิจกรรม
ฝึกอบรมด้านนี้อย่างไร มีพฤติกรรมซึ่งบ่งชี้เป็นอย่างไร เพื่อจะตอบได้ว่านักเรียนเป็นผู้มีความ
ซื่อสัตย์ เป็นต้น และแต่ละโรงเรียนก็จะต้องเลือกคุณลักษณะทางจริยธรรมเช่นนี้ 5-6 อย่าง

เพื่อจะผ่านเกณฑ์การประเมิน ดังนั้น โรงเรียนทุกแห่งก็ต้องเตรียมดำเนินการแบบทำตามข้อสอบที่ตามมา

7. แนวคิด วิธีปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

ในครั้งที่พระธรรมปิฎก มีสมณศักดิ์เป็นพระเทพเวที ได้กล่าวไว้ในหนังสือจริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่ ดังนี้

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต. 2531 : 35-36) ท่านกล่าวว่า “วิธีปลูกฝังพัฒนาจริยธรรมอันนี้เกี่ยวกับการมองจริยธรรม การมองจริยธรรมนั้น มี 2 แบบคือ การมองแบบเป็นแต่ละชิ้น ๆ ต่างหากเหมือนรายการสินค้าหรือบัญชีของกับการมองแบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งหมด จากการมอง 2 แบบนี้ การฝึกฝนพัฒนาจริยธรรมก็ต่างกันไปด้วย”

“วิธีฝึกฝนพัฒนาแบบที่หนึ่งก็คือ เรากำหนดจริยธรรมขึ้นมาเป็นข้อ ๆ เช่น ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความกตัญญูกตเวที ความมีสติรอบคอบ ว่ามาเป็นข้อ ๆ คราวนี้ให้ฝึกข้อนี้ ๆ แล้วก็กำหนดวิธีฝึกของแต่ละข้อขึ้นมาอย่างหนึ่ง”

“วิธีฝึกอีกอย่างหนึ่งก็คือ ถือว่าธรรมะทั้งหมดเป็นองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของเรื่องเดียวกัน ในกระบวนการเดียวกัน คือกระบวนการพัฒนาคน ถ้าอยู่ในกระบวนการอันเดียวกันแล้ว การฝึกก็ไม่ใช่แบบฝึกที่มาสรางจริยธรรมทีละข้อ แต่เป็นการที่จะต้องหาองค์ธรรมแกน หรือตัวแกนหลักขึ้นมาอันหนึ่ง เมื่อจับแกนหลักขึ้นมาได้แล้ว ก็กำหนดว่าอะไรบ้างที่เป็นคุณสมบัติอื่น หรือจริยธรรมข้ออื่นที่เราต้องการ แล้วคอยตะล่อมให้คุณธรรมเหล่านั้นเกิดขึ้นมาด้วยในกระบวนการพัฒนาองค์ธรรมหรือจริยธรรมแกนนั้น แล้วจริยธรรมที่ต้องการก็จะเกิดพ่วงมาด้วยกัน”

“อาตมภาพเห็นว่าการศึกษาปลูกฝังพัฒนาจริยธรรมที่ถูกต้องแท้จริงนั้น ต้องทำตามวิธีที่ 2 คือถือว่าหลักธรรมและจริยธรรมนั้นสัมพันธ์กันทั้งหมดเป็นด้านต่าง ๆ ของกระบวนการเดียวกัน คือ กระบวนการพัฒนาคนนี้ เพราะฉะนั้นตามที่อาตมภาพได้พูดมานี้ จึงต้องไม่พูดแยกออกไปว่า เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ควรมีจริยธรรมข้อนั้น ควรมีจริยธรรมข้อนี้มีหนึ่ง มีสอง มีสามมีสี่ อาตมภาพไม่เห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ แต่จะต้องจับตัวแกนให้ได้ เมื่อจับตัวแกนหลักได้แล้ว สรางอันนั้นแหละขึ้นมาเป็นตัวหลัก โดยมีเป้าว่าจะให้มีอะไร ๆ บ้าง ต่อจากนั้นจริยธรรมอื่นก็จะเกิดขึ้นตามมา”

ผู้วิจัยมีความเห็นด้วยกับแนวคิดการศึกษาปลูกฝังพัฒนาจริยธรรมของพระเทพเวทีเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงจับเอาความกตัญญูกตเวที เป็นแกนหลักในการปลูกฝังพัฒนาคุณธรรม

จริยธรรม ด้วยเหตุผลที่ว่า ความกตัญญูกตเวทียเป็นคุณธรรมที่อยู่ใกล้ตัวใกล้ใจที่สุด เพราะคนเรา
 ที่ได้เกิดมาก็เพราะความรัก ความเมตตา ความสงสาร ความกรุณา ที่พ่อ-แม่ มีต่อลูก
 ที่ญาติพี่น้องมีต่อพวกเรา ผู้มีพระคุณ ผู้มีอุปการะคุณที่มีต่อพวกเขา ตลอดทั้งครูอาจารย์
 พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระมหากษัตริย์พระราชินี ซึ่งล้วนเป็นผู้มีพระคุณ เป็นภาพ
 ที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก เป็นภาพที่เห็น ได้ง่ายเห็นจริง ง่ายต่อการจัดกิจกรรมในการปลูกฝังพัฒนา
 คุณธรรมจริยธรรมชี้ให้เห็นถึงความรักที่พวกเขาได้รับ แล้วเขาก็ควรเป็นผู้ให้ความรักเป็น
 สิ่งตอบแทนเช่นกัน การเป็นผู้ให้จะทำให้เกิดความองอาจ ภูมิใจ มากกว่าเป็นผู้ถูกให้เป็นไหน ๆ
 เพราะถ้าทุกคนในสังคมรู้จักการให้และเป็นผู้ให้ ให้ความรัก ให้ความเมตตา ให้ความไว้วางใจ
 ให้ความปรารถนาดี ฯลฯ แล้วสุดท้ายทุกคนในสังคมก็จะเป็นผู้ได้รับกันทั้งหมด อนึ่งความ
 กตัญญูกตเวทียและความซื่อสัตย์ต่อบรรพบุรุษและผู้มีพระคุณเป็น เอกลักษณ์ที่สำคัญยิ่งอย่าง
 หนึ่งของชาวจีน ด้วยเหตุผลดังกล่าวเบื้องต้นนี้ ผู้วิจัยจึงยึดเอาความกตัญญูกตเวทีย เป็นแกน
 หลักเพื่อจะพัฒนาจริยธรรมอื่น ๆ ต่อไป โดยการพัฒนาจิตลักษณะ ความเชื่ออำนาจในตน
 ความคิดมุ่งอนาคต การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรม
 ทางจริยธรรม

หลักการ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

ทฤษฎีที่อธิบายถึงการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนั้นมีหลายทฤษฎี
 ทั้งของไทยและต่างประเทศ ซึ่งล้วนแต่เป็นทฤษฎีที่มีการอธิบายอย่างชัดเจนมีเหตุมีผล
 มีการทดลอง สรุปผล เพื่อนำมาอ้างอิงและอธิบายถึงกระบวนการปลูกฝังพัฒนาคุณธรรม
 จริยธรรมและเหนือทฤษฎีทั้งหลายนั้นก็คือหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ผู้รู้
 ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เป็นพุทธะ ซึ่งอยู่ในหนังสือ พุทธธรรม โดยพระเทพเวที (ประยูร ชาญโต)
 ฉบับปรับปรุงและขยายความ (1,145 หน้า) พิมพ์ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2531 การวิจัยครั้งนี้จึงได้ใช้
 หลักการความรู้จากทฤษฎีและหนังสือเหล่านี้เป็นพื้นฐาน

8. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม การวิจัยและการพัฒนาบุคคลซึ่งเป็นตำราชั้นสูงทางจิตวิทยา
 และพฤติกรรมศาสตร์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2538) ได้ประมวลผลการวิจัยหลายสิบเรื่อง
 ที่ทำการวิเคราะห์หาสาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ อันพึงปรารถนาของคนไทย แล้วได้นำมา
 สรุปผล พบว่ามีสาเหตุทางจิตใจ 8 ประการ ซึ่งเรียกว่าจิตลักษณะ 8 ด้าน โดยแบ่งออกเป็น
 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน เป็นสาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ ได้แก่

1. เหตุผลเชิงจริยธรรม
2. มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง
3. ความเชื่ออำนาจในตน
4. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
5. เจตคติ คุณธรรมและค่านิยม (ที่เกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรมนั้น ๆ หรือสถานการณ์นั้น ๆ)

กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ด้าน อันเป็นส่วนของรากของต้นไม้ ได้แก่

1. สติปัญญา
2. ประสบการณ์ทางสังคม
3. สุขภาพจิต

จิตลักษณะทั้ง 3 ด้าน ของส่วนรากของต้นไม้ อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือบุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้านในปริมาณที่สูงเหมาะสมกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง 5 นี้ จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้านดังกล่าว และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย

จิตลักษณะ 8 ประการ ของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ อันพึงปรารถนา มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อคุณธรรม คือเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ของความดีงามต่าง ๆ และเห็นโทษของความชั่วต่าง ๆ
2. มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง คือเป็นผู้ที่เห็นแก่ตัวน้อย แต่เห็นแก่ผู้อื่น เห็นแก่ส่วนรวมและเห็นแก่หลักการหรืออุดมคติมากกว่า
3. มุ่งอนาคตและควบคุมตนเอง คือเห็นความสำคัญของอนาคต มีการวางแผนเป้าหมายระยะสั้น ระยะยาว รู้จักบังคับตนให้อดได้รอได้
4. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือมุ่งมั่นบากบั่นฟันฝ่าอุปสรรค เมื่อทำความดีและทำงานอย่างเข้มแข็ง ตามเป้าหมายที่วางไว้

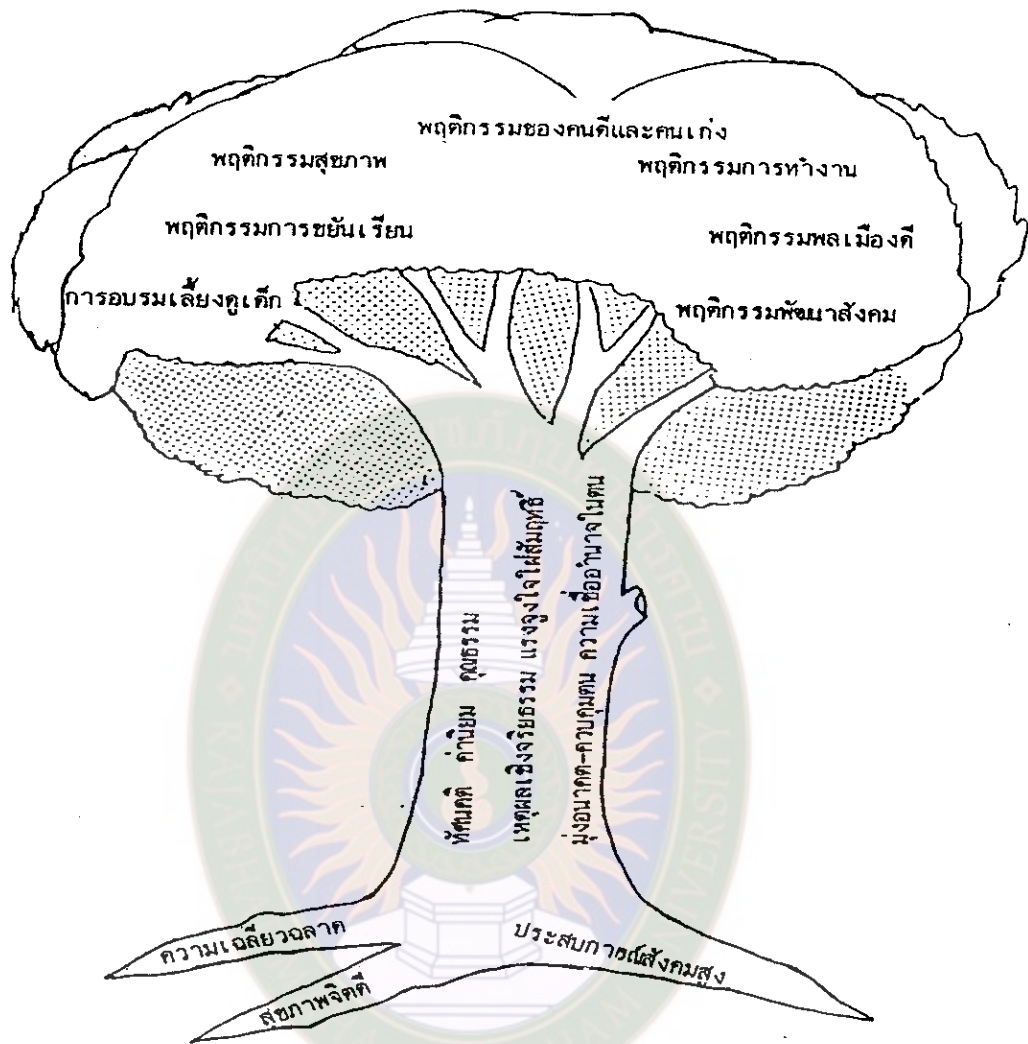
5. ความเชื่ออำนาจในตน คือเชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อว่าผลดีและผลเสียที่เกิดกับตนนั้น ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการกระทำของตนเอง ทั้งในปัจจุบันและในอดีต

6. ความเฉลียวฉลาด คือเป็นผู้ที่มีความสามารถทางการรู้การคิดสูง คิดได้หลายแง่มุม คิดได้ในเชิงรูปธรรมและนามธรรมอย่างลึกซึ้ง

7. มีประสบการณ์ทางสังคมสูง คือเป็นผู้รู้ธรรมชาติ ของมนุษย์และสังคม อย่างถูกต้อง กว้างไกล รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา

8. มีสุขภาพจิตดีคือเป็นผู้มีอารมณ์ผ่องใส ไม่ค่อยมีวิตกกังวล หรือวิตกกังวลน้อย หรือเหมาะสมกับเหตุการณ์รู้เท่าทันเหตุการณ์ต่าง ๆ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2523 , 2526 , 2531)

ผู้วิจัยได้นำเอาทฤษฎีต้นไม้อัจริยธรรมนี้มาใช้ในการฝึกอบรม ปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมของนักเรียน เป็นต้นว่า การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนให้สวยงาม สะอาด มีระเบียบ โดยใช้กิจกรรม 5 ส ในโรงเรียน การพัฒนาสุขภาพจิตโดยฝึกนั่งสมาธิ ฝึกการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ความเชื่ออำนาจในตน มีเจตคติที่ดีต่อคุณธรรม ฝึกการรู้คิดแบบโยนิโสมนสิการ จัดกิจกรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม (โครงการพัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติฯ ที่ทางโรงเรียนน่านักเรียนไปฝึกอบรมที่วัด) แต่ผู้วิจัยก็ได้ผสมผสานกับหลักการแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทฤษฎีจากต่างประเทศและหลักพระพุทธศาสนา

ภาพประกอบ 1 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงจิตลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมทางจริยธรรม

9. จิตลักษณะ ความเชื่ออำนาจในตนกับสังคมไทย

คนเรากระทำสิ่งใดก็ย่อมต้องการให้เกิดผลดีแก่ตนมาก เกิดผลเสียน้อย เช่น คนทำงานก็อยากให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลมาก ครูสอนนักเรียนก็อยากจะทำให้นักเรียนประสบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมาก ถ้าคนเราเชื่อว่าเราสามารถทำให้เกิดผลดีผลเสียแก่ตนเองและสังคมได้ โดยการกระทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ส่วนผลลัพธ์ของกรรมดี และผลลัพธ์ของกรรมชั่ว หรืออกุศลกรรม นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องเนื่องกัน แต่จะต้องมีเหตุปัจจัยและสภาวะ เป็นตัวแกนสำคัญที่จะส่งผล ที่เป็นทั้งผลดี และผลไม่ดี จิตลักษณะความเชื่อเช่นนี้ เรียกว่า “ความเชื่อ

อำนาจในตน” ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลรับรู้ว่ามีผลดีและผลเสียที่เกิดกับตนเองเป็นผลมาจากการกระทำของตนเอง ส่วน “ความเชื่ออำนาจนอกตน” หมายถึงการที่บุคคลรับรู้ว่ามีผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้นกับตนนั้นมีสาเหตุมาจาก โชคชะตาเคราะห์กรรม ความบังเอิญ อิทธิพลของผู้อื่นบันดาลให้เป็นไป หรือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดฝันด้วยอำนาจใด ๆ ที่อยู่รอบตัวเขา (ฮ่อมเดียน สดมณี. 2536 : 16 ; อ้างอิงมาจาก Rotter. 1966 : 1) กล่าวว่าประเทศไทยเราเป็นประเทศเกษตรกรรม เกษตรกรยังขาดเทคโนโลยีสมัยใหม่ต้องอาศัยดินฟ้าอากาศ ไม่สามารถควบคุมธรรมชาติได้ และรับรู้ว่ามีผลดีและไม่สอดคล้องระหว่างการกระทำกับผลที่ได้รับ จึงทำให้เกิดความรู้สึกแออัด และความเร้นแค้นทางจิต ซึ่งลักษณะทั้งสองนี้จะสัมพันธ์กับความเชื่ออำนาจในตน นอกตน มีผลงานวิจัยข้ามวัฒนธรรมที่ศึกษากรรมกรใน 3 ประเทศ คือ ไทย เม็กซิโก และอเมริกา (Strickland. 1977 : 260 ; Citing Reitz and Croff. 1972) พบว่า กรรมกรไทยมีลักษณะความเชื่ออำนาจในตนต่ำสุด ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีปัญหาสุขภาพจิต อันเป็นผลให้ชีวิตสับสน แปลกแยกกับสังคมแวดล้อม ตลอดจนแปลกแยกกับตัวเอง เกิดปัญหาโรคจิต โรคประสาท สังคมอยู่ในสภาพเร้นแค้นสูง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสาเหตุของการเกิดความเชื่ออำนาจนอกตน คือเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อดวง เชื่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ เชื่อหมอดู เชื่อฤกษ์ยาม มาจากพื้นเพเดิมที่เป็นเกษตรกรขาดเทคโนโลยี การทำงานขาดความสามารถในการทำนายควบคุมผลงานของตน มีปัจจัยอื่นมาแทรกทำให้ผลบิดเบือนไป ไม่ขึ้นอยู่กับความพยายามกระทำของตนเอง เมื่อผิดพลาดล้มเหลวก็โทษโชคชะตา ดวงไม่ดีต้องสะเดาะเคราะห์ ผูกดวง ยกดวง เพื่อจะแก้ไขให้เจริญรุ่งเรืองซึ่งคนไทยแม้ไม่ใช่เกษตรกรก็มีความเชื่อ โชคลาง (อำนาจนอกตน) นี้อยู่ไม่น้อยเช่นกัน

10. วิทิตาสมาธิ

วิทิตาสมาธิ คืออะไร

หลักวิธีการทำสมาธิที่ง่ายที่สุด ใช้เวลาทำสมาธิน้อยที่สุด แต่ให้ผลประโยชน์ที่ได้จากการทำสมาธิ คือ พลังจิต สูงอย่างต่อเนื่อง (ทำน้อยแต่ได้ผลมาก) และเพียงพอต่อความต้องการของจิตใจให้สามารถดำรงความเป็นมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์

มีความเป็นมาอย่างไร

พระราชธรรมเจดีย์จารย์ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินุชโร) ศิษย์ของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต องค์หนึ่งซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดหลวงปู่มั่น อยู่ถึง 9 ปีและเป็นผู้เขียนหนังสือ “มุต โดทัย” ที่โด่งดังเพราะได้ถูกพิมพ์เผยแพร่กว่าล้านเล่มแล้ว ในตอนหนึ่งหลวงพ่อวิริยงค์ ได้ถามหลวงปู่

มันว่า (คณะศิษย์หลวงพ่อวริยังค์ สิรินุชโร เรียบเรียงและจัดทำ. 2545 : 307) “ต่อไปกระผม จะเขียนเป็นหลักสูตรการทำสมาธิให้ชาวโลกเขาทำกันจะได้ไหม” ท่านตอบว่า “ได้แต่ต้องเอา แบบขั้นพื้นฐานสำหรับเป็นประโยชน์แก่มหาชน สำหรับขั้นสูงให้มีน้อย โอกาสที่เธอจะทำนั้น มีอยู่แต่ต้องทำขั้นพื้นฐาน เพื่อคนส่วนมากในโลกจะได้สงบ และเธอจะต้องไปอยู่กรุงเทพฯ เพราะคนกรุงเทพฯ ที่มีวาสนาบารมี มีอยู่ไม่น้อย” (พระมหาสุพล ชันติพิโล และคณะ. 2545 : 191) หลวงปู่มั่น ได้พูดคุยกับหลวงพ่อวริยังค์ ตอนหนึ่งว่า “ถ้าวริยังค์ ได้เข้าไปอยู่กรุงเทพฯ แล้วก็เหมือนกับไก่ป่าเป็นไก่บ้าน ขันจ้านทั่วเมือง คำเฮืองทั่วจักรวาลทั้ง 4” หมายความว่า ไก่ป่า คือพระป่าเป็นพระธุดงค์ ชอบอยู่ปฏิบัติกรรมฐานในป่าจะกลับเป็นไก่บ้าน คือเข้ามาอยู่ในเมืองทำเหมือนพระที่อยู่ในเมือง โดยมีการเรียนปริยัติธรรมมากขึ้น “ขันจ้านทั่วเมือง” คือโค้ง ค้างไปทั่วประเทศ ทำให้คนรู้จักทั่วประเทศ “คำเฮืองทั่วจักรวาลทั้งสี่” มิใช่เฉพาะประเทศไทย เท่านั้น จะรุ่งเรืองไปทั่วถึงสี่ทวีปด้วย

หลวงพ่อวริยังค์ ได้เขียนตำราสมาธิขึ้นจนเต็มรูปแบบ ในระหว่างปี พ.ศ.2526-2534 รวม 5 ปี จึงสำเร็จ ได้สร้างนครธรรมและสถาบันพลังจิตตานุภาพ (Willpower Institute) ขึ้นในวัดธรรมมงคล และเปิดรับสมัครนักศึกษาอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2540 เริ่มเปิดสอนเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2540 เป็นรุ่นแรก 200 กว่าคน เรียกว่ารุ่นปฐม (รุ่นพยัคฆ์) หลักสูตรนี้เรียกว่า “หลักสูตรครูสมาธิ” (หลักสูตร 200 ชั่วโมง ใช้เวลา 6 เดือน) นอกจากนั้น ผู้ที่สนใจการทำสมาธิ แต่ไม่สามารถเรียนตามหลักสูตรนี้ได้ หลวงพ่อก็ได้เปิดสอน หลักสูตรระยะสั้นขึ้นหลายหลักสูตร เช่น ยวสาสมาธิ ชินนสาสมาธิ นิสสาสมาธิ และอัสถสาสมาธิ เพื่อสอนสมาธิให้กับประชาชนทุกเพศ ทุกวัย โดยแท้จริง

วิทิสสมาธิ เหมาะกับบุคคลเช่นไร

วิ = วิเศษ

ทิส = ทิศ

หมายถึง ความพิเศษของสมาธิที่แผ่ไปทั่วทุกทิศ ทุกคน ทุกสถานที่เหมาะกับทุก ๆ คน ไม่ว่าจะเด็ก หรือผู้ใหญ่ เคยฝึกสมาธิหรือไม่เคย และเหมาะที่สุดสำหรับ ผู้ที่มีภาระหน้าที่ การงานมาก หาเวลาว่างในชีวิตประจำวันเพื่อทำสมาธิได้น้อย เพียงกำหนดจิตทำสมาธิ คือนิกบรกรรมพุทโธในใจ ครั้งละ 5 นาที ในอิริยบทใดก็ได้ (ยืน เดิน นั่ง นอน) โดยแบ่งทำวันละ 3 เวลา (เช้า เที่ยง เย็น) ตามแต่โอกาสจะอำนวยและจังหวะเวลาที่สะดวก รวมได้ 15 นาที ต่อวัน และจะต้องทำอย่างต่อเนื่องทุกวันมิให้ขาด ทำได้ดังนี้ เดือนหนึ่งจะรวมชั่วโมงการทำสมาธิได้ ถึง 7 ชั่วโมงครึ่ง (450 นาที/เดือน) ซึ่งถือว่าเป็นเกณฑ์เฉลี่ยขั้นต่ำ เพียงพอที่บุคคลจะดำรงตน

อยู่ได้ โดยมีความสุขทางใจ (เกณฑ์เฉลี่ยต่ำสุดในการทำสมาธิคือ 6 ชั่วโมง/เดือน) จากสถาบัน
พลังจิตตานุภาพ วัดธรรมมงคล บางจาก พระโขนง กรุงเทพมหานคร 10260

วิธิตาสมาธิ ทำแล้วได้ประโยชน์อย่างไร?

1. แก้อาการเครียด , ความเศร้าหมอง, ความทุกข์ใจ
2. เพิ่มความรอบคอบในการตัดสินใจ
3. เพิ่มพูนความสุขทางใจ
4. เพิ่มพูนสติปัญญา ความเฉลียวฉลาด
5. สามารถป้องกัน และรักษาโรคร้ายไข้เจ็บได้
6. เสริมสร้างสุขภาพจิต
7. พบความพิเศษอันเกิดจากพลังจิตที่ได้สะสมไว้มากจากการทำสมาธิอย่าง

ต่อเนื่อง ฯลฯ

ขั้นตอนของการเดินจงกรม

สถาบันพลังจิตตานุภาพ วัดธรรมมงคล ได้กำหนดไว้ดังนี้

1. ระยะทางเดินจงกรมประมาณ 20-25 ก้าวปกติ
2. ยืนตรงจุดเริ่มต้นทางเดินจงกรม พนมมือระหว่างอกแล้วหลับตา

กล่าวคำอธิษฐานการเดินจงกรมในใจว่า “เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ขอให้ใจของข้าพเจ้าจงสงบเป็นสมาธิ” แล้วยกมือที่พนมขึ้นจรระหว่างคิ้ว กล่าวในใจว่า “สาธุ”

3. เอามือลง ใช้มือขวาจับมือซ้าย ห้อยมือพอสบายไม่เกร็งกำหนดจิตไว้ที่หน้าผากหรือที่หัวใจตามแต่จะถนัดไม่ต้องหลับตา ตามองทางเดินจงกรมไกลกว่าประมาณ 1.5-2 เมตร

4. เริ่มบริกรรม คำว่า “พุท โธ ๆ ๆ” อยู่ในใจ พร้อมกับก้าวเท้าขวาเดินตามด้วยเท้าซ้าย ไม่ช้าหรือเร็วเกินไป เดินในลักษณะเดินปกติ

5. เมื่อเดินสุดทางจงกรม (ที่กำหนด) ให้ค่อย ๆ หมุนตัวกลับทางขวา ขึ้นทรงตัวตรง แล้วจึงเริ่มด้วยเท้าขวาเหมือนตอนเริ่มต้น

6. เมื่อครบตามเวลาที่กำหนด ให้ยืนตรงจุดเริ่มต้นเดิน พนมมือระหว่างอก กล่าวในใจว่า “สัพเพ สัตตา สุขิตา โหนตุ” “ขอให้สัตว์ทั้งหลายจงเป็นสุข ๆ เจริญ” แล้วยกมือที่พนมขึ้นจรระหว่างคิ้ว แล้วกล่าวในใจว่า “สาธุ” เป็นอันจบพิธีการเดินจงกรม

ขั้นตอนและวิธีการนั่งสมาธิ

สถาบันพลังจิตตานุภาพ วัดธรรมมงคล ได้กำหนดไว้ดังนี้

1. วิธีนั่งพื้น ให้เอาขาขวาทับขาซ้าย ตั้งกายให้ตรง ยกมือพนมระหว่างอก กล่าวคำอธิษฐานสมาธิตามหรือผู้นำ ถ้าทำคนเดียวก็กล่าวคนเดียว ดังนี้

“ข้าพเจ้า ระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้า คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์ คุณบิดา มารดา คุณครูบาอาจารย์ จงมาดลบันดาล ให้ใจของข้าพเจ้า จงรวมลงเป็นสมาธิ พุทโธ ธัมโม สังโฆ (3 จบ) พุทโธ พุทโธ พุทโธ”

เสร็จแล้วเอามือลงให้เอามือขวาหงายทับมือซ้ายวางไว้บนตัก บริกรรม คำว่า “พุทโธ ๆ” อยู่ในใจจนกว่าจะเลิกตามเวลาที่กำหนด หลังจากนั้นให้ตั้งใจสวดแผ่เมตตา พิเศษ ดังนี้

สัพเพ สัตตา สะทา โหนตุ อะเวรา สุชะชีวิโน

ขอให้สัตว์ทั้งหลาย จงเป็นผู้ไม่มีเวรต่อกันและกัน จงเป็นผู้ดำรงชีพอยู่เป็น สุข ทุกเมื่อเกิด

กะตัง ปุญญัง ฆะลัง มัยหัง สัพเพ ภากิ ภาวันตุ เต

ขอให้สัตว์ทั้งสิ้นนั้น จงเป็นผู้มีส่วน ได้เสวยผลบุญ อันที่ข้าพเจ้าได้ บำเพ็ญแล้วนั้นเทอญ

(เวลาในการเดินจงกรมกับเวลาในการนั่งสมาธิให้เท่ากัน เช่น ถ้าเดิน 5 นาที ก็นั่ง 5 นาที เดิน 30 นาที ก็นั่ง 30 นาที เดิน 1 ชั่วโมง ก็ต้องนั่ง 1 ชั่วโมง เป็นต้น)

2. วิธีนั่งเก้าอี้ ให้นั่งห้อยเท้าตามสบาย ตั้งกายให้ตรงหรือหลังพิงเก้าอี้ก็ได้ ยกมือพนมระหว่างอกกล่าวคำอธิษฐานและแผ่เมตตา เช่นเดียวกับข้อ 1 (วิธีนั่งพื้น)

จากการศึกษาค้นคว้าทั้งหมด ทั้งทางหลักพุทธศาสนา หลักจิตวิทยาทฤษฎี งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ในด้านจริยธรรมนี้ ทั้งของไทยและของต่างประเทศจึงเป็นแนวทางให้ ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิด ความรู้ ผสมเข้ากับตัวผู้วิจัยเองได้ศึกษาทดลองด้วยตัวเอง โดยได้ไป ฝึกปฏิบัติกรรมฐาน กับพระราชสุทธินามมงคล (หลวงพ่ोजรัญ จูธรรมโม) วัดอัมพวัน อำเภอ พรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นเวลา 5 วัน และไปฝึกอบรมที่พุทธมณฑล จ.นครปฐม โครงการ ฝึกอบรมผู้บริหาร ครูอาจารย์และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เป็นเวลา 11 วัน และที่สถาบันพลังจิตตานุภาพ วัดธรรมมงคล โครงการหลักสูตรพัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติ จัดโดยสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษาเป็นเวลา 5 วันครั้งสุดท้าย สมัครง่ายฝึกหลักสูตรชินนสา สมาธิที่วัดธรรมมงคลอีก 3 วัน ระหว่างวันที่ 11-13 ตุลาคม 2545 เพื่อนำกิจกรรมต่างๆ มาฝึก กับนักเรียน โรงเรียนคอนไทรงามพิทยาคม ตามสภาพจริงเพื่อต้องการให้เกิดมรรคผลที่แท้จริง ตลอดทั้งเหตุปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อ การปลูกฝังและพัฒนา ด้านคุณธรรมและ

จริยธรรมของนักเรียนทุกคน ตั้งแต่ระดับชั้น ม.1-ม.6 โดยเริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2544 เป็นต้นมา ในปีแรกยังมีข้อกังขาคลุมเครือไม่ชัดเจน จึงต้องลงมือทำซ้ำอีก เพื่อความมั่นใจในการหาคำตอบ ในกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน ดังนั้นปีที่ 2 จึงเป็นการสังเกต สัมภาษณ์ และเพิ่มวิธีการใหม่เสริมเข้าไปอีก คือการใช้วิทิสมาธิเข้ามาใช้กับนักเรียน โดย ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความคงทนของพฤติกรรมทางจริยธรรม เพื่อให้เป็นความเคยชิน เป็นนิสัย เป็นปกติในการทำสมาธิของนักเรียน ในปีต่อมา 2546 ได้เพิ่มการเดินจงกรมเข้าชั้นเรียน หลังจากกิจกรรมหน้าเสาธงแล้ว และต่อมาได้เพิ่มการฟังเทปบรรยายธรรมะของพระราชธรรมเจติยาจารย์ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) ในวันสุกัรสุดสัปดาห์ หลังจากกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระเสร็จ ก็จะเป็นการนั่งสมาธิ และฟังเทปพัฒนาจิตในขณะนั้น ไปพร้อมกัน เพื่อควบคุมจิตของนักเรียนไม่ให้ฟุ้งซ่าน ซึ่งจะได้ทั้งคำสอนและฝึกจิตไปพร้อมกัน

11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

11.1 งานวิจัยในประเทศ

โกศล มีคุณ (2524 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและทักษะในการสวมบทบาทของนักเรียนชั้นประถมศึกษา เป้าหมายสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ต้องการตรวจสอบประสิทธิภาพของวิธีการฝึกฝน 4 แบบ ซึ่งใช้ใน การยกระดับจริยลักษณะ 3 ประการ
2. ต้องการหาคำตอบว่าผู้มีลักษณะแบบใดจึงเหมาะสมและได้ประโยชน์ จากการฝึกมากที่สุด
3. ต้องการทดสอบสมมติฐานจากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมใน ส่วนที่ว่า ความสามารถในการสวมบทบาทเป็นเหตุปัจจัยจำเป็นประการหนึ่ง สำหรับพัฒนาการของ เหตุผลเชิงจริยธรรม

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชาย-หญิง ชั้น ป.5 และ ป.6 จำนวน 191 คน อายุ ตั้งแต่ 9-14 ปี จากโรงเรียน 3 แห่งในจังหวัดราชบุรี อันเป็นตัวแทนของโรงเรียนในชนบท 1 แห่ง ตัวแทนของโรงเรียนในชุมชนของชนบท 1 แห่ง และตัวแทนของโรงเรียนในเมือง 1 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ที่ได้รับการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรมและการสวมบทบาทมีลักษณะที่ฝึกนี้ สูงกว่าผู้ที่อยู่ในกลุ่มควบคุมอย่างเด่นชัด ความสามารถในการสวมบทบาท เป็นปัจจัยสำคัญต่อพัฒนาการของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล

2. ผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก มีคะแนนการสวมบทบาทหลังฝึกสูงกว่าผู้ได้รับการอบรมมาแบบรักสนับสนุนน้อย

3. ความฉลาดและสุขภาพจิตปกติ รวมกับการฝึกประสบการณ์ทางสังคมหรือการหยั่งลึกทางสังคม จึงเป็นการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่ดีของเด็ก

โกศล มีคุณ และ ณรงค์ เทียมเมฆ (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมจริยธรรมของครู กลุ่มตัวอย่างเป็นครู ที่สอนในโรงเรียนประถมศึกษารัฐบาลในจังหวัดราชบุรี ในปี 2539-2541 ซึ่งมีเหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับที่ยังสามารถพัฒนาได้รวมทั้ง 3 กลุ่ม 276 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. การฝึกอบรมเหตุผลเชิงจริยธรรมแก่ครูประถมศึกษาในปริมาณ 3 ระดับ คือ 100% 50% และ 0% ให้ผลดังนี้

1.1 การฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม 100% ให้ผลไม่ต่างจาก 50% แต่ให้ผลมากกว่า 0% ปรากฏใน 2 ด้านคือ (ก) เหตุผลเชิงจริยธรรมวัดทันทีและวัด 3 เดือนหลังฝึก และ (ข) พฤติกรรมการทำงานครูอย่างมีจริยธรรม

1.2 การฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม 100% เท่านั้นที่ให้ผลมากกว่า 0% ปรากฏในผล 2 ด้าน คือ (ก) เจตคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมวัดทันทีและวัด 3 เดือนหลังฝึก และ (ข) พฤติกรรมจริยธรรมทั่วไปของครู

2. ครูที่ได้รับผลดีจากการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรมมากกว่าครูประเภทอื่น ๆ คือ ครูผู้รับการฝึกที่มีการศึกษาสูง ได้รับผลดีจากการฝึกโดย มีพฤติกรรมจริยธรรมทั่วไปสูงกว่าครูผู้รับการฝึกที่มีการศึกษาดำกว่า ซึ่งพบเฉพาะในกลุ่มที่ฝึก 100%

งามตา วนิชานนท์ (2536 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ปกครองนักเรียนที่เคร่งพุทธในกรุงเทพมหานครที่มีบุตรอายุระหว่าง 8-15 ปี โดยแบ่งเป็นเคร่งปานกลาง-มาก จำนวน 344 คน เคร่งน้อย-ปานกลาง จำนวน 200 คน รวม 544 คน โดยเก็บข้อมูลจาก 2 แห่งคือ โรงเรียนสาธิตและสถานปฏิบัติธรรม ผลการวิจัยพบว่า ในครอบครัวที่บิดามารดามีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนามากก็จะอบรมเลี้ยงดูลูกแบบพุทธมากด้วยการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ 3 ด้าน คือ

1. การชักนำบุตรให้ตระหนักสนใจและใกล้ชิดพุทธศาสนาด้วยการพาไปวัดได้ไปกราบพระพุทธรูป และพระสงฆ์ ตลอดจนให้ได้ฟังธรรมะทางพุทธศาสนา

2. การพูดอธิบายให้บุตรเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาในพุทธศาสนาและความหมายของหลักธรรมบางประการ

3. การให้รางวัลและส่งเสริมสนับสนุนบุตรให้ปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา และการปฏิบัติของชาวพุทธที่ดีตลอดจนช่วยให้บุตรยอมรับหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้ง่ายขึ้นจะเป็นครอบครัวที่สมาชิกมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมากอันจะส่งผลดีต่อจิตใจและพฤติกรรมของบุตรมากด้วย

วรรณะ บรรจง (2537 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้ในจังหวัด นครศรีธรรมราช จำนวน 401 คน จาก 3 อำเภอ 7 โรงเรียน แยกเป็นนักเรียนที่ได้คะแนนสูง 201 คน นักเรียน ที่ได้คะแนนต่ำ 200 คน โดยวัดจากแบบสอบถาม 3 ด้านคือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ ด้านการสร้างความสนใจในพุทธศาสนา หมายถึงการพาลูกไปวัดเพื่อทำบุญ ชักจูงให้ลูกฟังและชมรายการธรรมะทางสื่อมวลชนและชักจูงให้ลูกปฏิบัติตามหลักศีล 5

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ ด้านการสร้างความเข้าใจในพุทธศาสนา หมายถึงการพูดอธิบาย ชี้แจง แนะนำบุตรให้เข้าใจหลักธรรมเบื้องต้นทางพุทธศาสนา เช่น การให้ทาน การรักษาศีล และการสวดมนต์ทำสมาธิ

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ ด้านการสร้างการยอมรับพุทธศาสนา หมายถึง การส่งเสริมสนับสนุน ชมเชย เมื่อลูกปฏิบัติตามหลักทางพุทธศาสนา เช่น การใส่บาตร รักษาศีล สวดมนต์ภาวนา

ผลการวิจัยพบว่า

ในนักเรียน โดยรวมนั้น ถ้าเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากและแบบส่งเสริมความเป็นพุทธจากครอบครัวมาก ในขณะที่เดียวกันก็เข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาในชุมชนมากจะเป็นผู้ที่มีความเชื่อทางพุทธมากด้วย

ในนักเรียนเช่นกัน ถ้าเป็นผู้ที่ทางบ้านอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากจะเป็นผู้ที่มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนามากด้วย

ในนักเรียนที่มีความเชื่อทางพุทธศาสนามากและเป็นผู้ปฏิบัติทางพุทธศาสนามารวมกันจะเป็นผู้ที่มีการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมในปริมาณสูงพบในนักเรียนชายมากกว่านักเรียนหญิง และจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวน้อยลงด้วย

สุริยะ พันธุ์ดี (2536 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาในโรงเรียนกับจิตลักษณะและพฤติกรรมก้าวร้าวในนักเรียนระดับมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ โรงเรียนที่เน้นพุทธจากจังหวัดฉะเชิงเทราระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 - 5 ทั้งในและนอกตัวเมือง จำนวน 540 คน แยกเป็นนักเรียนในโรงเรียนที่เน้นพุทธมาก 275 คน และนักเรียนในโรงเรียนที่เน้นพุทธน้อย 265 คน ผลการวิจัยพบว่า อิทธิพลร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ต่อลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนเหล่านี้ กล่าวคือ ในหมู่นักเรียนที่รายงานว่าบิดามารดาของตนใกล้ชิดศาสนามากนั้น ถ้าเป็นผู้ที่ได้รับประสบการณ์ทางพุทธจากโรงเรียน มากเป็นผู้รายงานว่า “ครู” เป็นแบบอย่างที่ดีทางพุทธศาสนามากและนักเรียนเองมีเจตคติที่ดีต่อประสบการณ์ทางพุทธในโรงเรียนมาก จะเป็นผู้ที่มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนามากกว่า ผู้ที่มีทั้ง 3 ด้านดังกล่าวในปริมาณน้อย นักเรียนที่มีความเชื่อและปฏิบัติทางพุทธศาสนามากเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมก้าวร่ววน้อยกว่า กลุ่มที่มีความเชื่อและปฏิบัติทางพุทธศาสนามาน้อยโดยตัวหน้าที่สำคัญที่สุดคือ การปฏิบัติทางพุทธศาสนา ส่วนความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นอันดับรอง

สุจิตใจ บุญอารีย์ (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมจริยธรรมกับเหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ระดับชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 3 คณะวิทยาการจัดการ จำนวน 300 คน เมื่อปี พ.ศ. 2540 ต่อมาภายหลังเหลือ 281 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า

1. ในการฝึกการรู้คิดและเหตุผลเชิงจริยธรรม เมื่อทำการวัดทันทีหลังการฝึก พบว่าการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรมได้ผลดีต่อเหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมมากกว่าการฝึกการรู้คิด แต่เมื่อวัดหลังฝึก 6 เดือน พบว่าการฝึกการรู้คิดส่งผลดีต่อจิตลักษณะทั้ง 2 ด้าน มากกว่าการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม

2. การฝึกควบทำให้นักเรียนมีเหตุผลเชิงจริยธรรม วัดทันทีหลังการฝึกสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ เพียงบางกลุ่ม แต่ในการวัดหลังฝึก 6 เดือน ไม่พบผลดีของการฝึกควบแต่อย่างใด

3. นักศึกษาที่ได้รับผลดีจากการฝึกเกือบทุกประเภทในการวัดทุกครั้ง คือ นักศึกษาหญิง

4. จิตลักษณะที่เป็นพื้นฐานของเหตุผลเชิงจริยธรรม วัดทันทีหลังการฝึก คือ การรู้คิดและการหยั่งลึกทางสังคม (ประสบการณ์ทางสังคม) แต่เมื่อวัดหลังฝึก 6 เดือนได้พบว่าสุขภาพจิตก็ร่วมส่งผลด้วย เมื่อจัดลำดับความสำคัญเป็นดังนี้คือ การรู้คิด การหยั่งลึกทางสังคม และสุขภาพจิต ส่วนเจตคติต่อพฤติกรรมจริยธรรม มีลำดับความสำคัญเริ่มจากการหยั่งลึกทางสังคม ส่วนสุขภาพจิตและการรู้คิดมีความสำคัญรองลงมาในปริมาณใกล้เคียงกัน

หรรษา เลหาเสรีกุล (2537 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของนักเรียนวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้น ม.1 , 2 , 3 ในกรุงเทพมหานครที่เรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 145 คน และไม่เรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 140 คน จากโรงเรียนเดียวกันหลายโรงเรียนโดยแยกเป็น ม.1 จำนวน 87 คน , ม. 2 จำนวน 117 คน , ม.3 จำนวน 81 คน รวมทั้งหมด 285 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนกลุ่มอายุ 14-16 ปี ที่ได้รับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะจากทางบ้านมาก (หรือได้รับความรักสนับสนุนมาก) ได้รับประโยชน์จากกิจกรรมทางพุทธในโรงเรียนมัธยมของตนมากและเป็นผู้เรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มานานกว่า 1 ปี อีกด้วย จะเป็นผู้มีความเชื่อทางพุทธสูงด้วย
2. ทำนายปริมาณการปฏิบัติทางพุทธของนักเรียน ม.2 ได้ 25%
3. ทำนายปริมาณการปฏิบัติทางพุทธที่บิดามารดาเฝ้ามีการศึกษาดำ ไม่เกิน ป.7 ได้ 30%

4. ทำนายปริมาณการปฏิบัติทางพุทธ ในกลุ่มที่มารดาเฝ้ามีการศึกษาดำ ได้อีก 35%

จากกรณีทั้ง 4 ข้อนี้นี้พบว่า อิทธิพลจากทางโรงเรียนมีมากกว่าทางบ้าน ส่วนอิทธิพลจากวัดที่เรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีเป็นอันดับรองลงไป

5. ผู้ที่มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนามากเท่าใด เป็นผู้ที่มีความผาสุกทางจิตหรือสุขภาพจิตดีมากขึ้นตามไปด้วย พบในนักเรียนหญิงอย่างชัดเจน
6. พบผลดีของการนับถือพุทธศาสนาต่อพฤติกรรมไม่ก้าวร้าวของนักเรียนวัยรุ่น 3 ประเภท คือ
  - 6.1 ในนักเรียนหญิงมากกว่านักเรียนชาย
  - 6.2 ในนักเรียนที่บิดามีการศึกษาดำ (ไม่เกิน ป.7) มากกว่าในนักเรียนที่บิดามีการศึกษาสูง
  - 6.3 ในนักเรียนที่อายุมากอยู่ชั้นเรียนสูงมากกว่าในนักเรียนอายุน้อยและอยู่ชั้นเรียนต่ำ

อัจฉรา วงศ์วัฒนมงคล อุษา ศรีจินดารัตน์ และสนาน คุณประเสริฐ (2538 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องลักษณะทางพุทธศาสนากับคุณภาพชีวิตการทำงานของคนไทย

กลุ่มตัวอย่างคือ ครูระดับมัธยมศึกษาจากกรุงเทพมหานคร 6 เขต ๆ ละ 2 โรงเรียน รวม 12 โรงเรียน จำนวน 280 คน ต่างจังหวัด 3 จังหวัด จังหวัดละ 4 โรงเรียน รวม 12 โรงเรียน จำนวน 371 คน ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน คือ ด้านความเชื่อทางพุทธ ด้านการปฏิบัติทางพุทธ และด้านวิถีชีวิตแบบพุทธกับจิตลักษณะ 3 ประการคือ ความเชื่ออำนาจในตน เหตุผลเชิงจริยธรรมและสุขภาพจิตคือ

1. ลักษณะทางพุทธศาสนา ทำนายเจตคติที่ดีต่อการทำงานอาชีพ การรับรู้ การสนับสนุนทางสังคม และความเชื่ออำนาจในตนในการทำงาน
2. เจตคติที่ดีต่องานอาชีพ มีตัวทำนายสำคัญคือ การปฏิบัติทางพุทธ ตามด้วยวิถีชีวิตแบบพุทธ ส่วนความรู้สึกว่าคนได้รับการสนับสนุนทางสังคมนั้น ทำนายได้จากปริมาณการมีวิถีชีวิตแบบพุทธเพียงตัวเดียว
3. ความเชื่ออำนาจในตนในการทำงานนั้น ทำนายได้ด้วยการปฏิบัติทางพุทธ ตามด้วยปริมาณกลับกันของความเชื่อทางพุทธ

สรุปว่าการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของครูไทย มีตัวทำนาย 3 ตัวตามลำดับ ดังนี้ คือ ลำดับที่ 1 ความเชื่อทางพุทธ ลำดับที่ 2 ความเชื่ออำนาจในตนในงาน และลำดับที่ 3 คือ การสนับสนุนทางสังคม ส่วนคะแนนวิถีชีวิตแบบพุทธของครูอาจารย์มีตัวทำนายได้เพียง 2 ตัว คือ ความเชื่อทางพุทธกับการปฏิบัติทางพุทธเท่านั้น และทำนายในกลุ่มผู้ตอบเพศชาย ได้มากกว่าเพศหญิง และทำนายในกลุ่มผู้ตอบในกรุงเทพฯ ได้มากกว่าในกลุ่มผู้ตอบในต่างจังหวัด

อ้อมเดือน สดมณี (2536 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องผลการฝึกอบรมทางพุทธพฤติกรรมศาสตร์ต่อจิตลักษณะและประสิทธิผลของครู กลุ่มตัวอย่างคือ ครูอาจารย์ในกรุงเทพมหานคร 76 คน ซึ่งถูกสุ่มเข้ากลุ่ม 4 กลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึก 2 อย่างคือ การฝึกทางพุทธและการฝึกพฤติกรรมศาสตร์ จะมีจิตลักษณะและพฤติกรรมการทำงานมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ อีก 3 กลุ่ม
2. กลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกทางพุทธเพียงอย่างเดียวมีความเชื่ออำนาจในตนมีเหตุผลเชิงจริยธรรมมีความเชื่อทางพุทธสูง
3. กลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกพฤติกรรมศาสตร์อย่างเดียว มีพฤติกรรมการทำงานสูง สามารถพัฒนาความเชื่อทางพุทธ และสุขภาพจิตได้ดี
4. ครูที่ได้รับประโยชน์มากที่สุดจากการฝึกทางพฤติกรรมศาสตร์คือ ครูที่มีอายุมาก งานตรงอุปนิสัยมาก และมีลักษณะทางพุทธเดิมต่ำ

ศีลธรรม โพนะทา (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านโนนค้อ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านโนนค้อ ประจำปีการศึกษา 2545 จำนวน 141 คน ผลการศึกษาพบว่า หลังการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โดยใช้ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

สิริรัตน์ เฟ็งบุญ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการพัฒนาการดำเนินกิจการนักเรียนด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียน โรงเรียนบ้านหนองยาว อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 152 คน ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนหลายระดับตั้งแต่อนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น ครู ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้อง ต้องเอาใจใส่อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ มีแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจน ทุกฝ่ายต้องเข้าใจตรงกันในแนวปฏิบัติ และปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน

สรุปจากการศึกษางานวิจัยในประเทศ ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาได้ข้อสรุปในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจากนักเรียน นักศึกษา ครู-อาจารย์ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างอายุของบุคคลกับลักษณะทางพุทธนั้น ผู้ที่มีอายุมากเท่าใดก็มึปริมาณความเชื่อและปฏิบัติทางพุทธศาสนามากขึ้นเท่านั้น และในหมู่ผู้ใหญ่ปริมาณการมีวิถีชีวิตแบบพุทธเพิ่มขึ้นตามอายุด้วยปริมาณความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธในหมู่ผู้ที่มีอายุมาก มีมากกว่าในหมู่ผู้ที่มีอายุน้อยด้วย
2. บ.ว.ร. และชุมชนกับการนับถือศาสนาของเยาวชนนั้น เยาวชนไทยได้รับประสบการณ์ทางพุทธศาสนาจากทางบ้าน ทางวัด โรงเรียนและชุมชน ในปริมาณสูงและมากแหล่ง จะเป็นผู้มีความเชื่อทางพุทธและการปฏิบัติทางพุทธศาสนามากกว่าเยาวชนที่ได้รับประสบการณ์ทางพุทธในปริมาณต่ำและจากน้อยแหล่ง โรงเรียนมีอิทธิพลที่สุดในปริมาณการปฏิบัติทางพุทธ ครูเป็นต้นแบบสำคัญที่สุดในลักษณะทางศาสนาของเยาวชน
3. ลักษณะทางพุทธกับจิตลักษณะและพฤติกรรมของเยาวชนพบว่าผู้ที่มีความเชื่อทางพุทธมีการปฏิบัติทางพุทธมาก เป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดีมากกว่า มีพฤติกรรมการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมกว่า และมีพฤติกรรมก้าวร้าวน้อยกว่าเยาวชนที่มีความเชื่อและปฏิบัติทางพุทธน้อย

4. ความเชื่อทางพุทธกับจิตลักษณะที่เกี่ยวกับการปฏิบัติทางพุทธของผู้ใหญ่ พบว่าลักษณะทางศาสนาร่วมกับจิตลักษณะตามทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมอย่างน้อย 1 ตัวแปร ร่วมกันทำนายการปฏิบัติทางพุทธศาสนาและวิถีชีวิตแบบพุทธของผู้ใหญ่ไทยที่ศึกษาได้มากกว่าการทำนายของลักษณะทางพุทธศาสนาเพียงฝ่ายเดียว

5. ลักษณะทางพุทธร่วมกับจิตลักษณะ ทำนายพฤติกรรมการทำงานและอบรมเด็กแบบพุทธ พบว่าในผู้ใหญ่ไทยนั้นผู้ที่มีลักษณะทางพุทธอย่างน้อย 1 ด้านสูงเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการทำงานและพฤติกรรมกรอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นพุทธมามากกว่าผู้ที่มีลักษณะทางพุทธด้านนั้นต่ำและจิตลักษณะอย่างน้อย 1 ตัวแปรร่วมกับลักษณะทางพุทธของบุคคลในการทำนายความแปรปรวนของพฤติกรรมการทำงานได้มากกว่าลักษณะทางพุทธศาสนาเพียงลำพัง

6. ลักษณะทางพุทธศาสนากับคุณภาพชีวิตพบว่าลักษณะทางพุทธของบุคคลอย่างน้อย 1 ด้าน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตของการทำงานและคุณภาพชีวิตทั่วไปของครู โดยผ่านตัวแปรประสาน 4 ตัว คือการมีเจตคติที่ดีต่องาน ความเชื่ออำนาจในคนในงาน สุขภาพจิตที่ดีและการได้รับการสนับสนุนทางสังคม

7. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นการพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต้องเข้าใจตรงกันในแนวปฏิบัติ และต้องปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน

11.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ทูเรียล (Turiel, 1966 : 611-618) ได้วัดจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นตอนต้น แล้วให้เด็กแสดงเป็นบุคคลในเรื่อง ซึ่งมีปัญหาและไปขอคำแนะนำจากเพื่อน 2 คน เพื่อนทั้ง 2 คนนี้จะแนะนำไปคนละทางโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นเดียวกัน เด็กบางคนจะได้รับคำแนะนำที่ใช้เหตุผลสูงกว่าระดับจริยธรรมของตนหนึ่งขั้น บางคนจะได้รับคำแนะนำที่ใช้เหตุผลสูงกว่าระดับจริยธรรมของตนถึงสองขั้น บางคนได้รับฟังคำแนะนำที่ใช้เหตุผลต่ำกว่าระดับจริยธรรมของตนหนึ่งขั้น เด็กบางคนไม่ได้รับประสบการณ์ดังกล่าวแม้แต่อย่างเดียวนเลย จากนั้นหนึ่งสัปดาห์เด็กทุกคนจะถูกวัดระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมอีกครั้งหนึ่ง ผลปรากฏว่า เด็กที่ได้รับคำแนะนำประเภทที่ใช้เหตุผลสูงกว่าระดับจริยธรรมของตนหนึ่งขั้นนั้น มีพัฒนาการทางจริยธรรมที่สุดและเป็นลักษณะพัฒนาการที่สามารถแผ่ขยายไปยังปัญหาอื่น ๆ ได้ด้วย

เอลเลียต (Elliot, 1970 : 4304) ศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมของบุคคล 5 กลุ่มเกี่ยวกับค่านิยมด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ ค่านิยมทางศาสนา ทางด้านจริยธรรม ทางสังคม

ทางการศึกษา ทางอนุรักษ์นิยม ทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านการปกครอง และปรัชญาในการเลือกอาชีพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักธุรกิจ จำนวน 316 คน นักศึกษาบริหารธุรกิจ จำนวน 353 คน นักสังคมศาสตร์ จำนวน 291 คน ครูสอนวิชาธุรกิจ จำนวน 479 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า กลุ่มบุคคลเหล่านี้มีค่านิยมที่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่าค่านิยมของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกันไปตามภูมิหลังและลักษณะอาชีพของบุคคลเป็นสำคัญ ดังผลการวิจัยของสกีล (Skeel. 1977 : 63-64) ซึ่งสนับสนุนการศึกษาดังกล่าวข้างต้น นั่นคือ สกีลได้ศึกษาค่านิยมของนักเรียนระดับ 6 จำนวน 312 คน โดยใช้ “Rokeach's Value Survey” กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนในแอพพาลาเซียอเมริกา เป็นนักเรียนในชนบท ในเมือง และชานเมืองในรัฐเคนตักกี นักเรียนในชนบท รัฐวิสคอนซินและรัฐเพนซิลวาเนียและอเมริกันอินเดียในเขตคุ้มครองแห่งหนึ่งในรัฐนอร์ทดาโกต้า รวมทั้งหมด 13 กลุ่ม การศึกษาครั้งนี้ยังได้ศึกษาค่านิยมของครูในรัฐเคนตักกี และครูทางฝั่งทะเลตะวันออก เป็นการเปรียบเทียบด้วย ผลการศึกษาปรากฏว่านักเรียนในแอพพาลาเซียและนักเรียนในแควซานเมืองไม่ให้ความสำคัญค่านิยมด้านเสรีภาพเหมือนนักเรียนในเมือง นักเรียนชนบทบอกว่า ชีวิตที่ตื่นเต้นมีความสำคัญต่อเขามาก แต่นักเรียนในเมืองและครูให้ความสำคัญอยู่ในระดับต่ำ กลุ่มครูให้ความสำคัญต่อค่านิยมด้านความสงบทางใจในระดับสูง นักเรียนที่อยู่ในเมืองและในชนบทบอกว่าสันติสุขของโลกมีความสำคัญมากแต่ครูและนักเรียนชานเมืองให้ความสำคัญอยู่ในระดับต่ำ

โฮลสไตน์ (Holstein. 1976 : 51-61) ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นและบิดามารดาของเด็ก โดยนำการศึกษาแบบระยะยาวช่วง 3 ปี กลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่นชาย-หญิง อายุ 13 ปี จำนวน 53 คน ที่มีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมระดับเดียวกัน การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงของด้านเชื้อชาติ สถิติปัญญาความสมบูรณ์ของครอบครัวของเด็ก ที่มีทั้งบิดามารดา ซึ่งมีอาชีพอยู่ในสังคมชั้นกลาง-สูง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ภูมิหลัง โดยไปทดสอบครั้งแรกด้วยการสัมภาษณ์บิดามารดา พร้อมกับการทดสอบการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก ผลการศึกษาพบว่าเด็กวัยรุ่นหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 3 และเด็กวัยรุ่นชายอยู่ในขั้นที่ 2 ต่อมามีการวัดซ้ำอีก ขณะที่เด็กอายุ 16 ปี พบว่าวัยรุ่นชายมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 4 ขณะที่วัยรุ่นหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 3-5 สำหรับบิดามารดาของเด็กซึ่งมีอายุช่วง 40 ปีเศษ พบว่าส่วนมากมีพัฒนาการอยู่ในขั้นที่ 4 ชายมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่าหญิง และ 3 ปีต่อมามีการวัดซ้ำปรากฏว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของผู้ใหญ่ก้าวหน้าช้ามาก ตรงข้ามกับเด็กวัยรุ่นชายและหญิงที่มีการพัฒนาการทางจริยธรรมก้าวหน้าเร็วมาก

บิสกิน และ ฮอสกิสสัน (Biskin and Hoskisson. 1977 : 407-425) ศึกษาเรื่องการทดลองสอนจริยธรรมโดยใช้วิธีการจัดโครงการอภิปรายเกี่ยวกับจริยธรรมที่ต้องตัดสินใจ จากวารณคดี และการอ่าน เรื่องราวโดยใช้นักเรียนในระดับ 4-5 แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมแล้ววัดจริยธรรมตามแบบวิธีของโคลเบอร์ก จากนั้นก็ทดลองโดยกลุ่มทดลอง มีการจัดโครงสร้างการประเมินเพื่อช่วยให้ ผู้เรียนสมมติบทบาทของตนลงไป ส่วนกลุ่มควบคุมปล่อยให้มีการอภิปรายเป็นไปตามธรรมชาติ จากนั้นทดสอบระดับจริยธรรมในตอนหลัง ผลการวิจัยพบว่าการอภิปรายอย่างเป็นระบบให้โอกาส ผู้เรียนให้อยู่ในบทบาทในท้องเรื่องสามารถเปลี่ยนการตัดสินใจจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญนั้น หมายความว่า ผู้สอนสามารถพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้โดยให้เขาได้มีโอกาสอภิปรายขณะที่อยู่ในสถานการณ์ทางสังคมที่ทำให้เขาต้องกระทำบทบาทต่าง ๆ กันมาก

แวร์ซอว์ (Warshaw. 1978 : 1450-A) ศึกษาเรื่องเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กเกรด 4 และ 6 ในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและหญิงจำนวน 96 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก ผลการวิจัยพบว่า เพศและระดับชั้นไม่มีอิทธิพลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กอย่างมีนัยสำคัญแต่องค์ประกอบที่น่าสนใจคือ กลุ่มเพื่อนและอิทธิพลของโรงเรียนอาจส่งเสริมให้การ ใช้ เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นได้

แบร์ (Bear. 1979 : 4961-4) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อปัญหาด้านความประพฤติและสติปัญญา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 6 จำนวน 60 คน ในเมืองไอโอวา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของสแตนดาร์ดฟอร์ด ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาความประพฤติจะลดลงและวุฒิภาวะทางจริยธรรมจะเพิ่มขึ้นกับเด็กที่มีเขาว์ปัญญาสูง จะมีความก้าวหน้าทางจริยธรรม

เดนนิส (Dennis. 1981 : 4563-4) ศึกษาเรื่องการควบคุมพฤติกรรมและวินัยของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า

1. ห้องเรียนที่ครูใช้วิธีคุมนักเรียนอย่างเคร่งครัด จะไม่มีผลอย่างแท้จริงต่อการมีวินัยของนักเรียน และนักเรียนจะมองว่าครูเป็นผู้ที่คอยควบคุมนักเรียนมากกว่า
2. นักเรียนจะชอบครูที่ให้การช่วยเหลือนักเรียนมากกว่าครูที่ควบคุมนักเรียนให้อยู่ในวินัยอย่างเคร่งครัด
3. ในการรักษาวินัยของนักเรียนจะไม่มี ความแตกต่างระหว่างครูที่ชอบช่วยเหลือนักเรียนและครูที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน

4. ในเรื่องการดูแลความประพฤตินักเรียนปรากฏว่า ครูที่ละเลยกับครูที่มีความเคร่งครัดมากจะไม่มีผลต่อการรักษาวินัยของนักเรียน

เซียฟริง (Siefring. 1981 : 1560-1561-A) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของระดับสติปัญญา เพศ และการปฏิบัติตามสังคม โดยความแตกต่างระหว่างเพศ ที่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 80 คน ที่มีระดับสติปัญญาแตกต่างกัน โดยแบ่งเด็กเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเรียนซ้ำ กลุ่มเรียนปานกลาง กลุ่มเรียนสูง และกลุ่มอัจฉริยะ ทุกกลุ่มมีเพศชาย 10 คน เพศหญิง 10 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. สติปัญญาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการพัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
2. เพศไม่ใช่องค์ประกอบที่สำคัญต่อพัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
3. ระดับชั้นของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีผลกระทบต่อการศึกษาตามสังคม

สรุปจากการศึกษาวิจัยของต่างประเทศในด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม เหตุผลเชิงจริยธรรม จิตลักษณะบางประการซึ่งประมวลได้ดังนี้

1. การปลูกฝังจริยธรรมในเด็กโดยการให้คำแนะนำประเภทที่ใช้เหตุผลสูงกว่าระดับจริยธรรมของเด็ก 1 ชั้น จะมีประสิทธิภาพสูงที่สุด
2. ค่านิยมของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกันไปตามภูมิหลังและลักษณะอาชีพ
3. พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นชาย-หญิง ก้าวหน้าเร็วมากตามอายุและการศึกษา แต่พัฒนาการทางจริยธรรมของผู้ใหญ่จะช้ามากหรือหยุดนิ่งในระดับขั้นเดิม
4. การปลูกฝังจริยธรรมโดยการให้เยาวชนได้ทดลองสวมบทบาทในเรื่องจะสามารถเปลี่ยนการตัดสินใจจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นได้อย่างชัดเจน

5. ระดับสติปัญญาและความหยิ่งถือทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

6. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทั้งแบบที่ครูปล่อยปละละเลยและแบบควบคุมเข้มงวดจะไม่ประสบความสำเร็จ

7. อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนและของโรงเรียนอาจส่งเสริมให้การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นได้